

Forskning i naturresurser och bioekonomi 93/2025

Syntesrapport: konflikter kring vilda djur – Erfarenheter och rekommendationer

Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman, Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuo, Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi, Annika Tienhaara och Riikka Venesjärvi

Syntesrapport: konflikter kring vilda djur – Erfarenheter och rekommendationer

**Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman,
Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuo,
Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi,
Annika Tienhaara och Riikka Venesjärvi**

Rapporten producerades delvis av VargLIFE-projektet. Projektet fick finansiering från Europeiska unionens LIFE-program (LIFE BOREALWOLF, LIFE18 NAT/FI/000394). Projektet är fullt ansvarigt för det innehåll det producerar. Europeiska kommissionen eller CINEA ansvarar inte för materialet eller användning av innehållet i det.

Referensguide:

Nyman, M., Ahtikoski, A., Ala-Kurikka, I., Forsman, J.T., Helle, I., Hiedanpää, J., Jokinen, M., Juutinen, A., Kallasvuoto, M., Lankia, T., Lehtonen, E., Leskelä, A., Pellikka, J., Pouta, E., Salmi, P., Tienhaara, A. & Venesjärvi, R. 2025. Syntesrapport: Vilda djur som en del av en konflikt : erfarenheter och rekommendationer. Forskning i naturresurs- och bioekonomi 93/2025. Naturresursinstitutet. Helsingfors. 45 s.

Madeleine Nyman ORCID ID, <https://orcid.org/0009-0008-3297-9125>

ISBN 978-952-419-143-2 (Webbpublikation)

ISSN 2342-7639 (Webbpublikation)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-419-143-2>

Copyright: Naturresursinstitutet

Författare: Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman, Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuoto, Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi, Annika Tienhaara och Riikka Venesjärvi

Utgivare: Naturresursinstitutet, Helsingfors 2025

Utgivningsår: 2025

Omslagsbild: Virpi Oinonen, Business Illustrator

Syntesrapport: Konflikter kring vilda djur – erfarenheter och rekommendationer

Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman, Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuori, Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi, Annika Tienhaara och Riikka Venesjärvi

De centrala budskapen i denna rapport:

- 1) När de är som värst kan konflikterna mellan människor och vilda djur vara flerdimensionella, befinner sig på flera nivåer, vara oförutsägbara och svåra att hantera. De kan också påverka hela samhället.
- 2) En framgångsrik konflikthantering grundar sig på ett omfattande och gemensamt kunskapsunderlag som beaktar ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv.
- 3) Praktiska åtgärder såsom gåsåkrar och fångstredskap som är säkra för Saimenvikare är viktiga sätt att mildra konflikter och trygga den biologiska mångfalden.
- 4) Människornas attityder och delaktighet är avgörande för konflikthanteringen, eftersom ett öppet informationsutbyte och en öppen dialog främjar samförstånd och engagemang mellan de olika parterna.
- 5) Ett tvärvetenskapligt kunskapsunderlag och en bedömning av hur effektiv hanteringen är möjliggör en anpassning till konstant förändrande omständigheter och till utvecklandet av mer effektiva lösningar.

Tiivistelmä

Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman, Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuo, Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi, Annika Tienhaara ja Riikka Venesjärvi

Luonnonvarakeskus, Latokartanonkaari 9, Helsinki

Synteesiraportti käsittelee ihmisten ja luonnonvaraisten eläinten välisten konfliktien hallintaa Suomessa. Se kuvaa ratkaisuja, joiden avulla on pyritty yhteensovittamaan luonnon monimuotoisuuden suojelua ja elinkeinojen turvaamista. Pitkittyneiden konfliktien hallinnalla ja purkamisella on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia ympäröivän luonnon ja ihmisen hyvinvoinnille.

Raportti kokoaa erilaisia rinnakkaiseloon liittyviä keinoja, joilla ristiriitoja on onnistuttu lieventämään. Esimerkiksi valkoposkivanhan kohdalla hanhipellot, karkotustoimenpiteet ja korvaukset ovat lisänneet hanhien hyväksymistä ja turvanneet ruoantuotantoa. Poronhoitoon on kehitetty työkaluja, joilla poronhoitoa ja muuta maankäyttöä on onnistuttu yhteensovittamaan. Saimaannorpan suojelussa taas merkittävää on ollut paikallisten asukkaiden asenteiden muokkaaminen ja norppaturvallisten pyydysten kehittäminen.

Raportti osoittaa, että onnistunut konfliktinhallinta perustuu yhteiseen tietopohjaan. Se mahdollistaa ristiriitojen perusteiden ymmärtämisen ja jaetun tahtotilan. Myös ratkaisumahdollisuuksien tunnistaminen helpottuu. Ratkaisumalleja kehittäessä on otettava huomioon ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat. Keskeistä on eri toimijoiden välinen yhteistyö, joka luo pohjan avoimelle ja selkeälle viestinnälle ja mahdollistaa pitkäjänteisen sitoutumisen.

Raportti tarjoaa kuusi kehitysehdotusta, joiden avulla voidaan ehkäistä ja ratkaista pitkittyneitä ihmis-eläin konflikteja. Ehdotuksissa korostetaan vuorovaikutuksen ja yhteistyön tukemista, mikä edellyttää toimijoiden tukea ja vertaistukiverkostojen luomista. Monitieteinen tietopohja ja hallinnon vaikuttavuuden arviointi taas mahdollistavat sopeutumisen muuttuviin olosuhteisiin. Kehitysehdotukset ovat:

- 1) Lisätään tutkimusta konfliktilajien vaikutuksista ekosysteemeihin, luonnonvaroihin ja ihmistoimintaan
- 2) Lisätään osallistavaa, moni- ja poikkitieteellistä tutkimusta
- 3) Lisätään tutkijoiden, päätöksentekijöiden, toimeenpanevien tahojen ja sidosryhmien edustajien tietotaitoa ja osaamista
- 4) Lisätään ihmis-eläin konfliktien parissa työskentelevien vertaistukea
- 5) Kehitetään viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta
- 6) Lisätään vaikuttavuusarviointia ja tutkimusta konfliktien purkamisesta

Asiasanat: konfliktinhallinta, luonnon monimuotoisuus, ihmislähtöisyys, poikkitieteellinen tutkimus

Sammanfattning

Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman, Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuo, Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi, Annika Tienhaara och Riikka Venesjärvi

Naturresusinstitutet (Luke), Ladugårdsbågen 9, Helsingfors

Syntesrapporten behandlar hanteringen av konflikter mellan människor och vilda djur i Finland. Den beskriver lösningar som har använts för att sammanjämka å ena sidan bevarandet av biodiversiteten och å andra sidan säkerställandet av befolkningens försörjningsmöjligheter. Hanteringen och lösningen av utdragna konflikter har betydande positiva effekter på välbefinnandet för både djurlivet och människorna.

I rapporten sammanställs en rad åtgärder för att befärma en samexistens, som har varit framgångsrika när det gäller att mildra konflikter. När det gäller vitkindad gås har till exempel gåsförbud, skrämhelåtgärder och ekonomisk kompensation ökat acceptansen för gäss och säkrat livsmedelsproduktion. Verktyg för renskötsel har utvecklats för att sammanjämka renskötseln med annan markanvändning. När det gäller Saimenvikaren har man gjort en insats för att påverka lokalbefolkningens attityder och utvecklat fiskeredskap som är säkra för vikaren.

Rapporten visar att en framgångsrik konflikthantering bygger på en gemensam kunskapsbas. Den möjliggör en förståelse för de underliggande orsakerna till konflikter och de olika målsättningarna. Den underlättar också identifieringen av möjliga lösningar. Ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter måste beaktas då lösningar tas fram. Samarbete mellan de olika aktörerna är viktigt för att skapa en grund för öppen och tydlig kommunikation och ett långsiktigt engagemang.

I rapporten ges sex rekommendationer för utveckling för att förebygga och lösa utdragna konflikter mellan människor och djur. De betonar vikten av att stödja dialog och samarbete, vilket kräver stöd från aktörer och skapandet av nätverk för personalstöd. En tvärvetenskaplig kunskapsbas och ett instrument för utvärdering av hur effektiv konflikthanteringen är kommer att möjliggöra anpassning till förändrade omständigheter. Rekommendationerna är följande:

- 1) Mer forskning om hur olika typer av konflikter påverkar ekosystem, naturresurser och mänsklig verksamhet.
- 2) Öka deltagarbaserad, tvärvetenskaplig och mångvetenskaplig forskning
- 3) Öka kunskaperna och kompetensen hos forskare, beslutsfattare, genomförare och intressenter
- 4) Öka stödet för dem som arbetar med konflikter mellan människor och djur
- 5) Utveckla samverkan mellan offentliga myndigheter och det civila samhället
- 6) Utveckla ett instrument för utvärdering av konflikthanterings inverkan i samhället och nya redskap kring konfliktlösning

Nyckelord: konflikthantering, biologisk mångfald, människan i fokus, tvärvetenskaplig forskning

Abstract

Madeleine Nyman, Anssi Ahtikoski, Iina Ala-Kurikka, Jukka T. Forsman, Inari Helle, Juha Hiedanpää, Mikko Jokinen, Artti Juutinen, Meri Kallasvuo, Tuija Lankia, Esa Lehtonen, Ari Leskelä, Jani Pellikka, Eija Pouta, Pekka Salmi, Annika Tienhaara and Riikka Venesjärvi

Natural Resources Institute Finland (Luke), Latokartanonkaari 9, Helsinki

This synthesis report addresses the management of human-wildlife conflicts in Finland. It describes the solutions that reconcile the conservation of biodiversity and the protection of livelihoods. Effective conflict management has positive impacts on the well-being of both wildlife and people.

The report describes different examples that have been successful in conflict mitigation. For example, the accommodation fields have been a working solution to mitigate the conflict between the barnacle geese and humans. Further, tools have helped in coordinating the reindeer herding with other land use. In conflict mitigation work on case of the Saimaa ringed seal, changing attitudes of local people and developing seal-safe fishing gear have been important.

The work demonstrates that successful conflict management is based on a shared knowledge base, which allows the understanding of root causes and identifying possible solutions. Ecological, social, and economic perspectives should be always considered. Collaboration between different actors is essential, creating a foundation for open and clear communication, and enabling long-term commitments.

The report provides six development proposals that can be used to prevent and resolve human-wildlife conflicts. The proposals emphasize the need for support for dialogue and collaboration, requiring the creation of peer support networks. A multidisciplinary knowledge base and an evaluation tool for assessing the management impacts enables the adaptation of the management system to the changing environment. The development proposals are:

- 1) More research on the impacts of conflict species on ecosystems, natural resources, and human activities
- 2) More participatory, interdisciplinary and crossdisciplinary research
- 3) Improve the knowledge and competence of scientists, decision-makers, stakeholders
- 4) Increase the peer support for those working in human-wildlife conflicts
- 5) Develop the collaboration between authorities and civil society
- 6) More impact assessment and research on conflict management

Keywords: conflict management, biodiversity, human-centered approach, interdisciplinary research

Innehåll

1. Konflikterna mellan människor och vilda djur	8
1.1. Bakgrund.....	8
1.1.1. Växelverkan mellan människor och vilda djur	8
1.1.2. Konflikterna mellan olika grupper av människor	8
1.1.3. Konflikterna mellan människor och vilt kan utgöra svårfångade problem.....	10
1.2. Syntesrapportens mål	12
2. Goda erfarenheter av konflikthantering	15
2.1. Flygekorren: Stadsskogarna ger en möjlighet att samordna skydd och markanvändning	15
2.2. Renen: Nya verktyg för att samordna renskötseln och övrig markanvändning.....	18
2.3. Vitkindad gås: Gåsåkrarna, bortjagandet och ersättningarna ökar toleransen och säkrar produktionen.....	20
2.4. Saimenvikaren: Medborgarna stöder skyddet av Saimenvikaren och utvecklingen av fångstredskap som är vikarsäkra är till hjälp.....	23
2.5. Östersjösälarna: Sälarnas effekter på kustfisket minskas med hjälp av samutveckling.....	25
2.6. Vargen: Kommunikationen stärker samarbetet inom viltförvaltningen	29
2.7. Förvaltningsplaner som verktyg vid konflikthantering	32
2.8. Främjandet av samexistensen mellan människor och vilt.....	34
3. Slutsatser och förslag till utveckling	37
4. Referenser	41

1. Konflikterna mellan människor och vilda djur

1.1. Bakgrund

1.1.1. Växelverkan mellan människor och vilda djur

Människorna och de vilda djuren delar samma livsmiljö i städerna och på landsbygden, och växelverkan mellan dem är oftast neutral. Människan drar också nytta av vilda djur (eller vilt) genom att föda upp eller tämja dem, genom källa till föda eller för att fylla andra behov. Å andra sidan konkurrerar människan med viltet om livsutrymme, föda och naturresurser. En del djur kan orsaka ekonomiska förluster och till och med dödsfall bland människor.

Olika mänskliga aktiviteter och det tryck de medför kan störa viltet och dess levnadsförhållanden. Försvunna och försämrade livsmiljöer är orsaken till att många arter blir utrotningshotade. Jord- och skogsbruk, byggande, föroreningar och klimatförändringen är de största hoten mot de finländska djurarterna och livsmiljöerna (Auvinen et al. 2020). Trafiken och energiproduktionen orsakar också skador och leder till att djur dör. Utnyttjandet och utplåndandet av vilda djurstammar har lett till att flera djurarter har utrotats eller att bestånden har minskat.

En negativ växelverkan mellan människor och vilt kan leda till långvariga och djupgående konflikter. Dessa konflikter är en utmaning för ett hållbart nyttjande av naturresurser, för livsmedelsförsörjningen och naturskyddet, både i urbana och rurala miljöer. Målet för växelverkan mellan människor och vilt borde därför vara en lyckad samexistens. Samexistensen är lyckad när människan och en vild djurart delar sin livsmiljö på ett hållbart sätt (IUCN 2023).

1.1.2. Konflikterna mellan olika grupper av människor

Människor kan ha väldigt olika åsikter om beslut som rör vilt, vilket även kan leda till konflikter mellan olika människogrupper (Peltonen & Kangasojä 2015). Enligt den Internationella naturvårdsunionens (IUCN) expertgrupp gällande konflikter mellan människor och vilt uppstår konflikterna när viltets närvaro eller beteende orsakar faktisk skada eller upplevda, direkta eller upprepade hot mot människors intressen eller behov, vilket i sin tur leder till meningsskiljaktigheter mellan människogrupper eller har negativa effekter på människor och/eller viltet (IUCN 2023). Dessa konflikter mellan människor och vilt kan sägas ha tre utmärkande drag: 1) konflikten är återkommande, 2) den orsakas nästan alltid av meningsskiljaktigheter om förvaltningen och/eller skötseln av ett visst djurbestånd och 3) den gäller ofta, men inte alltid, arter som är i behov av skydd men som också har en negativ inverkan på människor (IUCN 2023).

Jakt, fiske och annat nyttjande av naturresurser är ofta förknippade till konflikter och meningsskiljaktigheter mellan olika intressegrupper (Holma et al. 2014). Det kan också uppstå konflikter under planeringen av markanvändning om intressena för markanvändning skiljer sig från tex miljöskyddets mål. Ett typiskt fall är det ökande trycket på markanvändningen i urbana miljöer och behovet av att skydda flygekorren (beskrivs närmare i kapitel 2, Haila et al. 2007), samt det ökande trycket på nyttjandet av havsområden och behovet av att skydda arter och livsmiljöer under vattenytan (Virtanen & Moilanen 2023).

Viltet kan även orsaka ekonomiska förluster för olika näringsgrenar och en del av konflikterna mellan människor och vilt har uppstått till följd av samhälleliga förändringar. De växande rovdjursstammarna har lett till att viltet rör sig allt oftare i miljöer som även människan använder sig av. Rovdjurens (björnen, vargen, lodjuret och järven) revir breda ut sig till områden i närheten av bebyggelse och orsaka problem för lokalbefolkningens vardag och utkomst. Rovdjuren kan till exempel skada husdjur eller så kan deras närvaro skrämna invånarna. Invånarnas oro och rädsla på landsbygden har drivit de negativa känslorna åsikterna gentemot stora rovdjur till sin spets. Särskilt vargarna utgör ett specifikt hot mot jägare eftersom vargar angriper jakthundar (Hiedanpää & Ratamäki 2015, Niemi et al. 2014, Ratamäki 2009).

Även annat vilt kan orsaka skada på lantbruket. De talrika kråkfåglarna såsom kajan orsakar lantbruksföretagarna till exempel skörde-, foder- och hygienskador. De ökade populationerna av gäss, tranor och svanar orsakar också skador för lantbruksföretagarna genom att äta upp, trampa sönder och stöka till växtligheten när de samlas på åkrarna under migrationen. De täta vitsvanshjort- och vildsvinsstammarna orsakar skador på odlingarna och därmed ekonomiska förluster för lantbrukarna (Matala et al. 2021). Spänningarna och misstron mellan jordbruksproducenterna och resten av samhället kan provocera fram en konflikt mellan människor och vilt eller fördjupa en redan existerande konflikt (Hiedanpää et al. 2023, Salo et al. 2021).

Den ökade förekomsten av skarv och gråsäl längs havskusterna påverkar lönsamheten för kustfisket i Östersjön. Fåglarna och sälarna orsakar skador på fångster och fiskeredskap och påverkar fiskbestånden lokalt, vilket gör det svårt att utöva verksamheten (Söderkultalahti & Moilanen 2023, Hauhia et al. 2023). Även i insjöområdena förekommer en motsvarande långvarig konflikt. Fiskebegränsningarna som införts i insjöarna för att skydda Saimenvikaren påverkar fiskerinäringen och möjligheterna till fritidsfiske. Begränsningarna har väckt motstånd och motsättningar (Peltonen & Sivonen 2022).

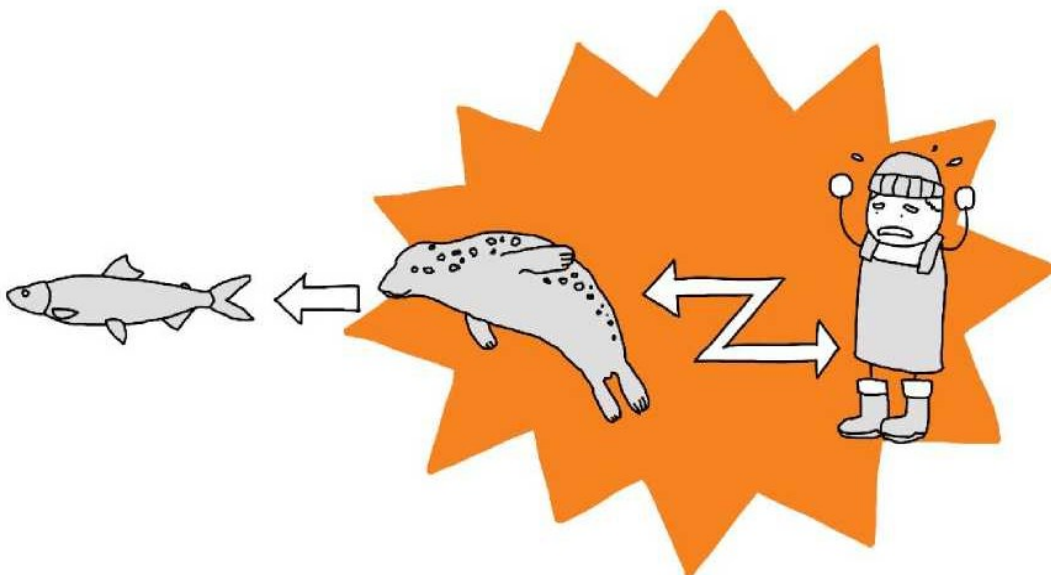

Bild 1. Ett exempel på en konflikt mellan människor och vilt som beskrivs mer ingående i kapitel 2.4 och 2.5

1.1.3. Konflikterna mellan människor och vilt kan utgöra svårfångade problem

När de är som värst är konflikterna mellan människor och vilt komplexa, gränslösa, svårlösta och oförutsägbara, det vill säga de är svårfångade problem (på engelska wicked problems). Enligt Alford och Head (2017) uppstår helheten av svårfångade problem av många olika problem som det inte finns några lösningar på och vars framtid inte går att förutse. Det är inte realistiskt att sträva efter en fullständig lösning på sådana här problem. I stället kan målet vara att mildra konflikten och hantera den på ett bra sätt, minska de negativa effekterna och främja samexistensen.

Det är utmanande att hitta socialt och ekonomiskt hållbara lösningar på dylika konflikter. Varje konflikt är en djupgående konflikt med specifika särdrag. Den har sin egen historia och egna utmaningar. Detta gör det svårare att tillämpa allmänna lösningsmodeller i större skala. I dessa frågor gäller det att beakta både privata och allmänna intressen, så som att trygga naturvärden och kommande generationers perspektiv (Peltonen & Kangasoja 2015).

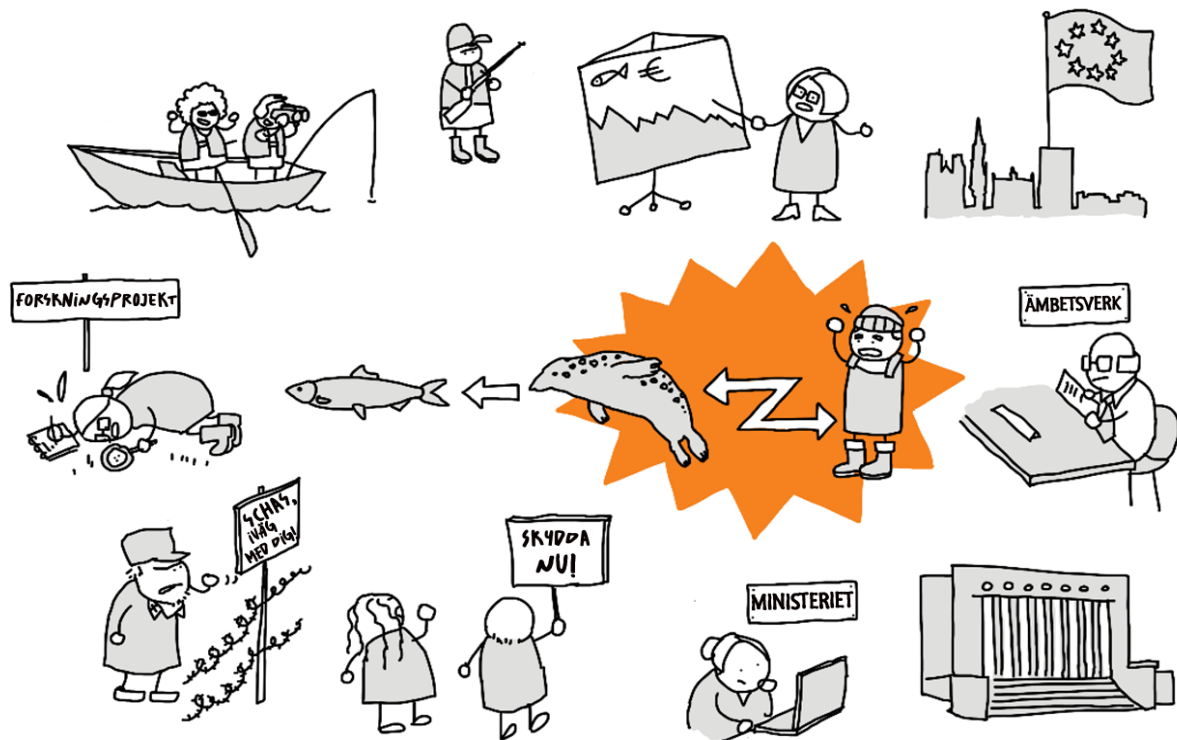

Bild 2. När de är som värst är konflikterna mellan människor och vilt komplexa, gränslösa, svårlösta och oförutsägbara, det vill säga de är så kallade svårfångade problem.

De växande och mer utbredda viltstammarna möjliggör ett hållbart nyttjande av viltarterna, men samtidigt kan de väcka irritation hos markägare och näringsidkare eftersom de kan öka skadorna på odlingsmark, ekonomiskogar och trädgårdar. De ökande stammarna kan också hota sällsynta växtpopulationer och livsmiljöer genom överbetning.

Befolkningstillväxten, det ökade trycket på nyttjande av naturresurser, förändringen i näringsstrukturen och urbaniseringen har också ökat konflikterna mellan människor och vilt. De strikt ställda skyddskraven i direktiven från Europeiska unionen (EU) och internationella avtal har i

någon mån minskat beslutanderätten på nationell nivå, vilket i sin tur har lett till växande motstridigheterna mellan förväntningarna på artskyddet och det hållbara nyttjandet av naturresurser.

Förväntningarna och önskemålen skiljer sej mellan olika aktörer inom viltförvaltningen. Detta försvårar konflikthanteringen mellan människor och vilt. En konflikt mellan människor och vilt består av två bidragande faktorer som bör särskiljas: 1) viltets direkta inverkan på människor, andra djur eller livsmiljöer, samt 2) konflikterna mellan människor, där vanligtvis personer som förespråkar skydd och personer som motsätter sig skydd är i konflikt (Redpath et al. 2013). Det är i allmänhet svårare att påverka relationerna mellan människor än att minska på de direkta negativa effekterna som djuren orsakar. Eftersom konflikter relaterade till vilt ofta handlar om tvister mellan människor krävs det kunskap om och förståelse för parternas värderingar och perspektiv för att kunna hantera konflikten (Klenke et al. 2013).

Konflikterna är kopplade till å ena sidan människornas upplevelser om förvaltningsåtgärdernas inverkan på dem, och å andra sidan till hur beslut som gjorts av viltadministrationen accepteras av dessa människor (Eriksson et al. 2024). De underliggande orsakerna till långvariga konflikter av denna typ grundar sej vanligtvis på misstro, motstridiga behov och värderingar bland människogrupperna, samt bristande förtroende för den ansvariga administrationen. Konflikter gällande enskilda djurarter kan även ibland användas i den politiska debatten i syfte att lyfta fram andra samhällsutmaningar, så som försämrade förutsättningar för landsbygdsnäringarna. De långvariga och djupt gående konflikterna är också ofta sammanflätade med tidigare missförhållanden och polariserade åsikter gällande andra frågor, vilka bara indirekt kan relateras till konflikter mellan människor och djur.

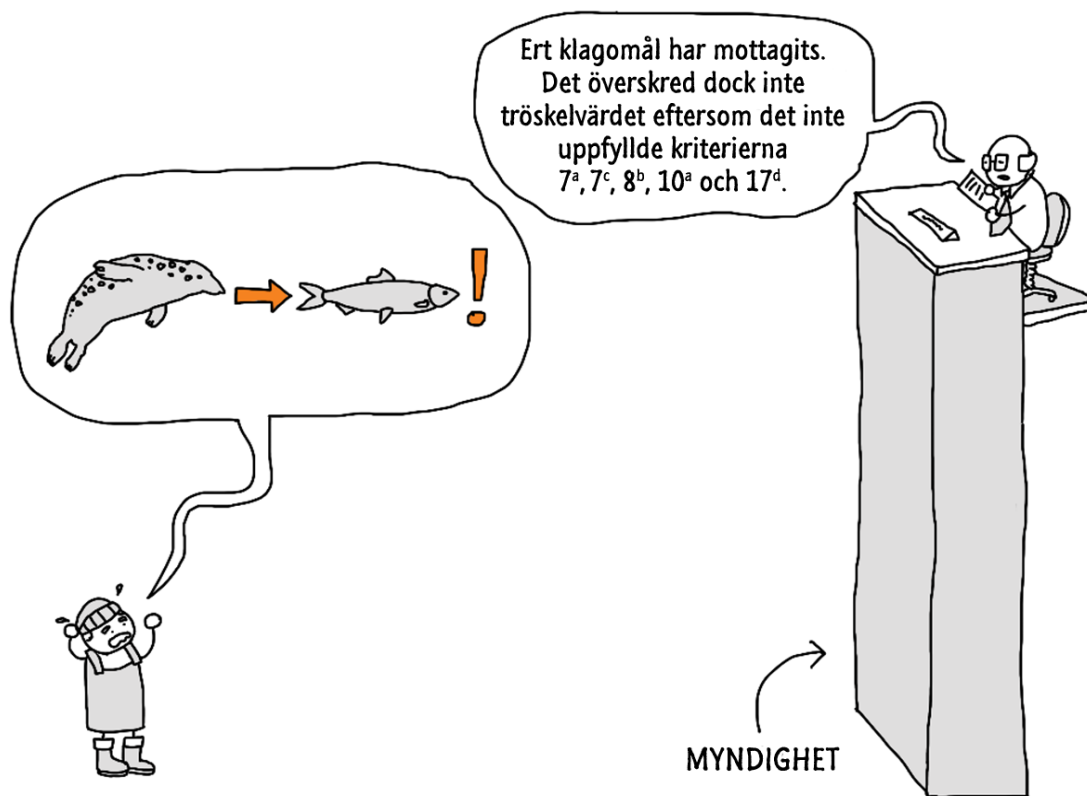

Bild 3. Beslut och politik som människorna uppfattar som orättvisa minskar deras förtroende för administrationen och viltförvaltningen i sin helhet.

I Finland har man försökt hantera konflikter mellan människor och vilt genom en administrativ och rättslig reglering och ekonomisk styrning, samt genom informations-, interaktions-, planerings-, sam- och självstyrning (Sairinen 2002). Målet har varit att hitta en balans mellan människornas och viltets behov, så att naturens tillstånd inte försämras och människorna kan känna att deras livsmiljö är trygg och främjar deras välbefinnande. Lösningarna kräver en balansgång mellan ekonomiska behov, sociala faktorer samt miljö- och naturskydd. Finland har också utvecklat strukturer, processer och verktyg för att minimera skadorna från vilda djur. Många av dem har lett till positiva resultat när det gäller skydd och samexistens.

Det finns dock ännu utmaningar och misslyckade försök till konfliktlösning som har lett till negativa resultat för människorna och viltet. Långvariga dödlägen och rättsprocesser har ökat människornas upplevelse av orättvisa och myndigheternas bristande intresse för att lyssna på och inkludera de skadelidande i diskussioner och åtgärder. Ineffektiva skyddsåtgärder kan ha lett till att arternas status som utrotningshotade har bibehållits eller till och med förstärkts. Den stundtals förekommande misstron mot myndigheterna och forskningen har påverkat samhällsklimatet och ökat polariseringen. Skiljelinjen i konflikterna dras också ofta mellan människogrupperna som bor på landsbygden och i stadsmiljöerna. Konflikterna är utmanade utmaningar för myndigheter och organisationer som försöker sammanföra gemensamma mål för både skydd och hållbart nyttjande av vilt, och samtidigt beakta andra aktuella frågor såsom det ökande behovet av markanvändning. Finland styr en betydande mängd resurser till viltförvaltningens förfogande. Till exempel betalade staten ut cirka 9,7 miljoner euro för skador på renar, lantbruk och husdjur som enbart orsakats av stora rovdjur år 2024 (Viltskaderegistret, <https://riistavahingot.fi/#/riistavahingot>).

1.2. Syntesrapportens mål

Målet med denna syntesrapport är dels att beskriva det arbete som utförs vid Naturresursinstitutet om konflikter mellan människor och vilt. Vi undersöker forskningsinstitutets roll och verktyg i konflikthanteringen och lyfter fram tankar kring forskningens betydelse när det gäller att mildra och lösa konflikter. I kapitel två i rapporten presenteras Naturresursinstitutets projekt som är relaterade till konflikter mellan människor och vilt och erfarenheterna från dessa. Rapportens andra mål är att beskriva sambanden mellan konflikthantering och viltförvaltning i Finland och behovet av ytterligare forskning (kapitel 3). Slutligen ger vi på basis av våra egna erfarenheter rekommendationer om hur man kan främja hanteringen av och forskningen kring konflikter mellan människor och vilt i Finland (kapitel 4).

Faktaruta 1

Viltförvaltningen. Viltförvaltningen omfattar strukturer och processer som är kopplade till varandra och som syftar till att bevara arter eller deras livsmiljöer samt till att främja ett hållbart nyttjande av naturresurser. En hållbar viltförvaltning kräver ett övergripande betraktelsesätt som tar hänsyn till ekologiska, sociala, kulturella, hälsomässiga och ekonomiska aspekter.

Bevarande, återställande och ett hållbart nyttjande av viltarter. I viltförvaltningen ingår åtgärder med vilka man skyddar utrotningshotade och utsatta arter samt främjar återhämtningen av deras populationer. Viltförvaltningen omfattar också ett hållbart nyttjande av viltstammar då de kan användas på ändamålsenligt sätt. Viltförvaltningen kan omfatta artspecifika förvaltningsplaner, bevarande av genetiska resurser, initiativ för återställandet av livsmiljöer och åtgärder med vilka man försöker bekämpa illegalt dödande, förstörelse av livsmiljöer och övergripande hot såsom klimatförändringen. Förvaltningsstrategier utvecklas ofta i samverkan med experter, intressenter, och lokalsamhällen.

Reglering av nyttjandet av arter. I Finland regleras ett hållbart nyttjande av naturresurser, såsom jakt, fiske och turism genom tydligt reglerade och transparenta förvaltningsstrukturer och -processer. Bestämmelserna och regelverket syftar till att förhindra överexploatering, minimera de negativa effekterna på viltet och människorna, samt att säkerställa en rättvis behandling. För vissa arter krävs en gemensam ansträngning för att minska storleken på stammarna i syfte att minimera deras skadliga effekter på ekosystemet.

De politiska och rättsliga ramverken. Viltförvaltningen grundar sig på strategier och rättsliga ramverk på lokal, nationell och internationell nivå. I dessa ramverk definieras rättigheterna, skyldigheterna och bestämmelserna för bevarandet och nyttjandet av viltet. De kan omfatta lagar om jakt, handel och skydd av livsmiljöer och arter.

Institutionella strukturer. En effektiv viltförvaltning förutsätter att det finns institutioner som ansvarar för implementeringen av strategierna och förvaltningen av naturresurserna. Dessa institutioner kan omfatta statliga myndigheter, intresseorganisationer för jakt- och vilt eller naturvård, grupper med ursprungsbefolkning och samhällsbaserade intresseorganisationer. En tydlig fördelning av rollerna och ansvaren mellan dessa institutioner är viktig för en effektiv och smidig viltförvaltning.

Stamuppskattning av vilt. I viltförvaltningen ingår en uppföljning av djurstammarnas utveckling. Detta omfattar forskning om arternas utbredning och utveckling, övervakning av livsmiljöernas status och stamuppskattning. Utifrån forskningsdata kan man fatta välgrundade förvaltningsbeslut och bedöma hur effektiva skyddsåtgärderna är.

Bevarandet och återställandet av livsmiljöer. Bevarandet, återställandet och restaureringen av livsmiljöer är en viktig del av viltförvaltningen. I åtgärderna ingår bland annat identifieringen av viktiga livsmiljöer, inrättandet av skyddsområden, förhindrandet av att livsmiljöer försämras och genomförandet av åtgärder som förbättrar dem. Bevarandet och återställandet av livsmiljöer syftar till att upprätthålla ekosystemens hälsa och stödja livsdugliga viltpopulationer.

Samhällets engagemang och delaktighet. En effektiv viltförvaltning innebär ofta att lokalsamhällen, ursprungsbefolkningen och intressenterna deltar i beslutsprocesserna och genomförandet av själva förvaltningen. Gemenskapsbaserade tillvägagångssätt ger lokalbefolkningen en möjlighet att delta i skyddsåtgärder, dela med sig av traditionell kunskap samt dra nytta av ett hållbart nyttjande av naturresurserna. De förvaltningsmodeller som bygger på samverkan främjar ansvarstagande och stöder de gemensamt utstakade målsättningarna.

Internationellt samarbete. Viltförvaltningen sträcker sig över nationsgränserna, vilket ställer krav på att länderna samverkar för att hantera gränsöverskridande utmaningar. Internationella avtal underlättar samarbetet bland annat när det gäller bekämpningen av invasiva arter, förhindrandet av illegal handel med vilda djur samt skyddet av livsmiljöer. Multilaterala initiativ främjar ett delat ansvar för att bevara den biologiska mångfalden globalt.

Faktaruta 2

Aktörer som ansvarar för viltförvaltningen och övriga expertorganisationer

Jord- och skogsbruksministeriet ansvarar för de nationella strategierna och lagstiftningen relaterade till bevarandet av och jakten på viltarter som omfattas av jaktlagen, samt förvaltningen av deras livsmiljöer. Ministeriet ansvarar även för den nationella implementeringen av EU-direktiv och internationella avtal gällande viltarterna i Finland.

Miljöministeriet ansvarar för bevarandet av vilda djurarter som omfattas av naturvårdslagen, och för den nationella och internationella skyddspolitikerna samt för lagstiftningsarbetet gällande dessa arter.

Finlands viltcentral är en offentligrättslig institution som ansvarar för förvaltningen och bevarandet av viltarter. Den implementerar nationella strategier och bestämmelser om jakt, viltvård och skydd av arter.

NTM-centralerna är en del av regionalförvaltningen och ansvarar för förvaltningen och bevarandet av vilda djurarter som omfattas av naturvårdslagen. De implementerar nationella strategier på regional nivå genom att bevilja undantagslov när det gäller bevarandet av djur och växter och genom att ge råd till lokala intressenter.

Forststyrelsens jakt- och fisketjänster förvaltar statens havs och markområden, med ett specifikt fokus på frågor kring jakt och fiske. De ansvarar för bevarandet och ett hållbart nyttjande av naturresurserna samt för övervakningen av jakt, fiske och terrängtrafik för att säkerställa lagenlig verksamhet. De främjar en hållbar användning av naturen med målet att alla i Finland bosatta invånare ska kunna njuta av naturen på ett tillgängligt sätt.

Naturresursinstitutet är ett forskningsinstitut som lyder under jord- och skogsbruksministeriet och som bedriver vetenskaplig forsknings- och utvecklingsverksamhet samt tar fram information som stöd för samhälleligt beslutsfattande och myndighetsverksamhet.

Viltkoncernen samlar aktörer inom den offentliga förvaltningen runt samma bord för att diskutera strategiska projekt, såsom art- och habitatspecifika förvaltningsplaner. Medlemmarna i den offentliga viltkoncernen är jord- och skogsbruksministeriet, Finlands viltcentral, jaktvårdsföreningarna, Naturresursinstitutet, Forststyrelsens jakt- och fisketjänster och Livsmedelsverket.

Finlands skogscentral är en organisation inom statsförvaltningen som lyder under jord- och skogsbruksministeriet. Dess uppgift är att främja skogsbaserade näringar, att verkställa skogslagstiftningen och att sköta uppgifter relaterade till skoglig information.

Inom **Europeiska unionen (EU)** är ett internationellt samarbete viktigt när det gäller förvaltning och politik kring vilda djur eftersom många arter rör sig över landsgränserna. EU-lagstiftningen påverkas av många EU-strategier, och de internationella avtalen för biologisk mångfald och bevarandet av naturen har en inverkan även i Finland. Fågel- och habitatdirektivet och havsdirektivet är EU:s viktigaste naturskyddsbestämmelser när det gäller viltförvaltningen.

2. Goda erfarenheter av konflikthantering

2.1. Flygekorren: Stadsskogarna ger en möjlighet att samordna skydd och markanvändning

Artti Juutinen, Anssi Ahtikoski & Jani Pellikka

Vad handlar det om?

Flygekorren påträffas från taigaskogsbältet i östra Sibirien och Japan ända till Finland och Estland. I Finland förekommer arten främst söder om linjen Uleåborg–Kuusamo. Flygekorrens typiska livsmiljö är en mogen blandskog som domineras av gran (Mönkkönen et al. 1997, Hanski 1998). Flygekorren påträffas också i finländska stadsområden där det ofta finns lämpliga blandskogar (Mäkeläinen et al. 2015).

Enligt den senaste bedömningen av status för utrotningshotade arter har flygekorrens bestånd minskat med mer än 30 % under de tio år som föregick utvärderingen (Hyvärinen m.fl. 2019). På grund av detta klassificeras den som sårbar (VU). Flygekorren är strikt skyddad av EU:s habitatdirektiv och fridlyst enligt naturvårdslagen (1096/1996). Den främsta orsaken till flygekorrens svåra situation är att de skogar som lämpar sig som livsmiljöer minskar och att djuren isoleras från varandra i takt med avverkningar (Hyvärinen m.fl. 2019). Olika förändringar i markanvändningen, såsom byggnadsprojekt, har också minskat flygekorrens livsmiljö lokalt (Haila m.fl. 2007).

Ekonomiskogarnas ägare är bundna till att ta hänsyn till skyddet av flygekorrar i sina skogs-
vårdsplaner, utan ersättning. Utmaningen för stadsplanerare och byggare är i sin tur hur bevarandet av flygekorrar beaktas i åtgärderna. Flygekorren är ett nattdjur och det finns inte uppdaterad information från alla områden där den förekommer. Dess närvaro kan komma som en överraskning för markanvändaren, vilket i sin tur kan leda intressekonflikter (Nygren & Peltola 2020). För att förebygga möjliga konflikter är det viktigt att först ta reda på allmänhetens åsikt i frågan och att ta fram och sprida information om flygekorren, och om de skogsvårdsmetoder som tar hänsyn till den och god stadsplaneringspraxis.

Vad gjordes?

Projektet Flygekorre-LIFE (2018–2025) samordnades av Forststyrelsen och finansierades av EU:s LIFE-program. I projektet deltog 18 organisationer inom olika sektorer både i Finland och Estland. Målet var att främja bevarandet av flygekorren i Europa genom att trygga för arten viktiga nätverk av livsmiljöer. Projektet utvecklade och harmoniserade verksamhetsmodeller för att samordna flygekorrens bevarande och behoven av markanvändning. Projektet tog till exempel fram skogsvårdsplaner för skogsägarna, anordnade utbildningar, tog fram guider och byggde konstgjorda rutter för flygekorrarna i stadsmiljön.

Naturresursinstitutet tog fram forskningsdata till stöd för beslutsfattandet genom att delta i utarbetandet av prognoskartor för flygekorrarnas livsmiljöer (tillgängliga på adressen laji.fi/sv) och i utvärderingen av skyddets biologiska och socioekonomiska effekter.

Åtgärd 1: Skogsskötsel och flygekorrens skydd i stadsskogar

Projektet undersökte hur skötseln av urbana rekreations-skogar påverkar flygekorrens livsmiljöer och förbindelserna mellan dem (Ahtikoski et al. 2023). Undersökningen gjordes i rekreations-skogsområdet Laajavuori i Jyväskylä. Projektet simulerade hur olika skötselåtgärder påverkade skogsbestånden med hänsyn till att främja bevarandet av flygekorren.

Resultaten visar att värnandet av rekreationsfördelar i skötseln av stadsskogar även främjar bevarandet av flygekorren. Skötselåtgärder som är kostnadseffektiva och samtidigt främjar bevarandet av flygekorren är till exempel att avstå från kalhyggen samt att inte överhuvudtaget avverka i skogsdungar med stora aspar. Det är mer kostnadseffektivt att öka insatserna för att bevara flygekorren i stadsskogarna som har skötts för rekreationsändamål tidigare.

Åtgärd 2: Stadsbornas attityder till skyddet av flygekorren

I städerna märker man ibland att det finns flygekorror i området först när projekten redan pågår, vilket kan försena genomförandet av dem. För en enskild invånare kan situationen till exempel gälla byggnads- eller ändringsarbeten, eller trädfällning på en eignahemshustomt. Samtidigt finns ett starkt stöd för bevarandet av flygekorren. Överlag varierar förhållningsättet till flygekorren mycket. I stadsplaneringen är det därmed viktigt att beakta dessa olika perspektiv för att bereda en möjlighet att bevara arten och samtidigt förebygga spänningarna mellan olika intressegrupper.

Projektet undersökte stadsbornas attityder till flygekorren i Esbo, Jyväskylä och Kuopio (Juutinen et al. 2023). Respondenterna bjöds in till studien både genom ett slumpmässigt urval och genom en öppen inbjudan som publicerades i Finska Rundradions nyhetstjänst på nätet. I enkäten ombads respondenterna ge sin syn på påståenden om flygekorren och dess bevarande.

Vi identifierade fyra attitydgrupper med olika grad av skillnader:

- 1) klart positiv attityd till bevarande (32 %)
- 2) neutral attityd till bevarande (36 %)
- 3) någorlunda emot bevarande (26 %)
- 4) klar motståndare till bevarande (6 %).

Invånare över 60 år var mer benägna än andra att i olika grad vara emot bevarande. Invånare som äger skog var mer benägna att tillhöra gruppen som mest motsatte sig bevarande, liksom de som hade upplevt att deras egendom hade påverkats negativt av skyddet av flygekorren. Gruppen som hårdast motsatte sig bevarandet ansåg inte att staden gett information om kraven på bevarandet av flygekorren – tvärtom var det just denna grupp som oftast ansåg att man delade ut tillräckligt med information. De invånare som mest motsatte sig bevarandet var dock mindre medvetna om förekomsten av flygekorror i skogarna i de städer där de bor, än de invånare som var mest positiva till bevarande. En stor del av de invånare som svarade på enkäten via den öppna inbjudan var mest positiva till bevarande.

Vad uppnåddes?

Att sköta stadsskogar för rekreationsändamål främjar samtidigt bevarandet av flygekorren och den biologiska mångfalden. Skötseln av stadsskogarna för rekreationsändamål resulterar snarare i ömsesidiga fördelar än i konflikter. När det gäller flygekorrens livsmiljö kunde

situationen dock ännu förbättras, till exempel genom att bevara skogsdungar med stora aspar. Projektets resultat visar på att en kostnadseffektiv skötsel av stadsskogar för rekreationsbruk gynnar även bevarandet av flygekorren.

Stadsbornas attityder till bevarandet av flygekorren är delade. Det är förståeligt att de vars inkomster har påverkats negativt av bevarandet är mest emot det. De stadsbor som känner till att flygekorrar förekommer i stadsskogarna är positiva till bevarandet. Detta innebär dock inte att mera informationsspridning automatiskt leder till en ökande grad av positiv inställning, även om den naturligtvis främjar en faktabaserad diskussion.

Stadsplaneringen och dess acceptans främjas vanligtvis genom en inkluderande planering, till exempel genom att ordna olika typer av frågestunder och diskussionstillfällen för stadsborna. De som deltar i evenemangen och svarar på öppna enkäter är främst personer med en positiv attityd till bevarande i allmänhet. Om man vill kartlägga invånarnas åsikter på ett mer representativt och detaljerat sätt måste man parallellt använda en rad olika kvalitativa och kvantitativa datainsamlingsmetoder.

Projektets genomfördes med ett inkluderande förhållningssätt för att främja nyttjande av forskningsresultaten i samhället. Enkäterna utformades och genomfördes i samarbete med intressenterna. Materialet som samlades in i projektet överläts till intressenterna. Resultaten kommunicerades till intressenterna i seminarier. Dessutom presenterades resultaten för utvalda intressenter i riktade diskussionstillfällen. Resultatkartorna och beskrivningarna av dem publicerades på projektets webbplats. Dessutom publicerades resultaten i vetenskapliga artiklar och rapporter på finska.

Insikter

- 1) Stadsskogarna erbjuder goda förutsättningar för att samordna olika mål.
- 2) Flygekorrarnas livsmiljöer skulle kunna förbättras i stadsskogarna på ett kostnadseffektivt sätt.
- 3) Stadsbornas attityder till bevarandet av flygekorren är delade. Man kan försöka påverka acceptansen genom att till exempel stödja dialogen mellan aktörerna.

Det är viktigt att öka invånarnas delaktighet i planeringen och för att lyckas med detta måste nya metoder och förhållningssätt tas fram.

2.2. Renen: Nya verktyg för att samordna renskötseln och övrig markanvändning

Mikko Jokinen & Juha Hiedanpää

Vad handlar det om?

Spänningar, tvister och konflikter har förekommit mellan renar, rennäringen och övrig mänsklig aktivitet i århundraden. Inom renskötseln har man alltmer blivit tvungen att anpassa sig till hur övriga näringar, former av markanvändning, bebyggelsen och utbyggnaden av semesteranläggningar påverkar betesmiljön. I bland annat Kuusamo är relationerna mellan renskötarna och lantbrukarna spända och på grund av eskalerande konflikter har man till och med krävt att renarnas fria betesrätt ska avskaffas och att renskötselområdets gräns ska flyttas norrut.

Vad gjordes?

I PALOMA-projektet (2019–2020), som finansierades av NTM-centralen i Lappland, undersöktes problemsituationernas och konflikternas orsaker och effekter mellan renskötseln, lantbruket, bebyggelsen och semesterbyggandet i Kuusamo. Dessutom tog man fram förslag på hur problemsituationer kunde hanteras och förebyggas (Hiedanpää et al. 2020). I projektet gjordes processanalyser med fokus på att identifiera konfliktsituationer och att fundera på lösningar.

Åtgärd 1: Kartläggning av situationen

För att ge situationen en bakgrund kartlades hur betesmarkerna och deras tillgänglighet förändrats med hjälp av geodata. Dessutom ordnades individuella intervjuer och diskussioner för olika fokusgrupper.

Inställningarna till renarna hos lantbrukarna, fritidsbefolkningen och de stadigvarande bosatta varierar kraftigt. Vissa har en starkt negativ inställning till gårdsrenarna, medan en del är neutrala och för vissa är renen uppenbarligen ett exotiskt tillskott vid stugan. Spänningarna beror delvis på de direkta olägenheter och skador som renarna orsakar. Om det inte finns ordentliga, fungerande grindar och avskräckningsmedel söker sej renarna till odlingar, vilket resulterar i skörde-skador. På vissa ställen anses gårdsrenarna vara ett problem eftersom de äter och gräver upp planteringar och utför sina behov i trädgårdar och på terrasser. I allmänhet är fritidshusens och egnahemshusens gårdar och trädgårdar inte inhägnade, och lagen kräver inte att renbeteslaget inhägnar stugorna.

Å andra sidan gäller rentvisten i Kuusamo endast en minoritet av parternas representanter, och de flesta kommer överens med varandra. Rentvisten i Kuusamo påverkas också av faktorer som inte är beroende av parternas verksamhet eller förhållandet mellan dem. Markanvändningen har förändrats och kraftigt expanderat och rovdjurstrycket är stort i området. Dessutom påverkar vädret och insektproblemen renarnas beteende och den upplevda olägenheten med renarna.

Åtgärd 2: Renvaktartjänsten

Under sommaren 2019 samlade PALOMA-projektet in information om möten med renar genom Renvaktartjänsten: när och var i Kuusamo påträffades renarna? I tjänsten ingick en Renvaktar-telefon-tjänst och ett webbformulär. Målet med försöket var att samla erfarenheter och ge stöd i problemsituationer. Problemsituationerna dokumenterades och vidarebefordrades

till renbeteslaget. Renbeteslaget rapporterade i sin tur om vilka åtgärder som behövdes och vilka som vidtogs.

Renvaktartjänsten var öppen 22.5–30.9.2019. Under denna period mottogs 491 anmälningar. Juli var den livligaste månaden för anmälningar. Nästan hälften av anmälningarna gällde renar på bostadshusens gårdar. Resten av anmälningarna fördelades relativt jämnt mellan lantbruksområden och områden kring fritidshus. Enligt anmälningarna var episoderna där renar upplevdes som störande i huvudsak koncentrerade till ett fåtal områden. Den vanligaste orsaken till att man tog kontakt var att renarna hade skräpat ner platser med sin spillning. Skador på gårdsplanteringar eller grönsaksland samt odlingar var de näst vanligaste orsakerna till kontakt. Renvaktartjänsten uppfattades som en neutral mellanhand som hjälpte till att samla in och förmedla information. Både anmälarna och renbeteslaget önskade att servicen skulle fortsätta i Kuusamo efter att projektet avslutats.

Åtgärd 3: Lokal samarbetsgrupp

En lokal samarbetsgrupp inrättades för att ta fram permanenta lösningar för samexistens. Gruppen gav parterna möjlighet att träffas, diskutera konstruktivt och kommunicera. Det primära målet för samarbetsgruppen blev att identifiera problem, pejla olika lösningsalternativ och förebygga konflikter. Gruppen diskuterade principerna och reglerna för verksamheten och utarbetade en verksamhets- och kommunikationsplan. Gruppen sammanträdde sex gånger. Gruppens åsikt var att verksamheten skulle fortsätta, men för att verksamheten skulle vara meningsfull och effektiv vore det viktigt att alla viktiga intressenter, till exempel jordbruksproducenterna skulle engagera sig i diskussionen och i att hitta fungerande lösningar på problemen. Kuusamo stad tog på sig att sammankalla en bred grupp av människor med olika intressen för att fortsätta diskussionen om samordandet av de aktiviteter som samarbetsgruppen påbörjat.

Vad uppnåddes?

Projektets resultat har en praktisk betydelse för själva renskötseln, planeringen av markanvändningen och administrationen av renskötseln. Efter projektet är Renvaktartjänsten aktiv i Kuusamo och har samlat in rikligt med material om allmänna och speciella problemsituationer och praktiska idéer om hur de kan lösas. Projektet gav renbeteslaget omfattande information om varför och var i Kuusamo renarna upplevs som ett problem. Projektet försåg invånarna med information om hur och varför renbeteslaget reagerar på anmälningar. Staden fick ytterligare information och kontakter för att utveckla stadsplaneringen och planläggningen. Projektet förbättrade dialogen mellan parterna. Det är uppenbart att det finns spänningar mellan vissa lantbrukare och renskötare, men detta gäller inte alla. Fortsättningen av Renvaktartjänsten och samarbetsgruppens arbete förblev öppet efter att projektet avslutats, men behov för dem var tydligt.

Insikter

- 1) Renvaktartjänsten och samarbetet mellan aktörerna är effektiva verktyg för att förbättra dialogen och problemlösningen.
- 2) Ett brett och gemensamt kunskapsunderlag gör det lättare att förstå orsakerna till konflikter och att testa lösningar på problemen och i planeringen av markanvändningen.
- 3) Personhistorier och relationerna mellan människogrupperna avgör i hög grad möjligheterna till samarbete och till att skapa och implementera nya verksamhetssätt.

2.3. Vitkindad gås: Gåsåkrarna, bortjagandet och ersättningarna ökar toleransen och säkrar produktionen

Jukka T. Forsman, Mikko Jokinen & Juha Hiedanpää

Vad handlar det om?

Det har uppstått en konflikt mellan de arktiska vitkindade gässen som flyttar genom Finland och lantbruket, och den har trappats upp i Norra och Södra Karelen. Den vitkindade gåsen är ett typexempel på ett framgångsrikt skydd och som, när beståndet har vuxit i storlek, sedan har blivit en konflikt som påverkar hela norra Europa. På 1970-talet bestod det arktiska beståndet av vitkindade gäss endast av några tiotals tusen individer, tills naturvårdsinsatserna ökade beståndet till cirka 1,5 miljoner individer. De vitkindade gässen som häckar i den ryska arktiska regionen sågs sällan i Finland under en lång tid, men sedan ändrades deras flyttväg till den finska sidan på 2010-talet. De vitkindade gässen äter främst grödor i övervintringsområdena och längs flyttvägarna. Lantbruksskadorna har blivit den överlägset största kategorin av skador som vilda djur orsakat och som ersätts på grundval av naturvårdslagen.

Till skillnad från många andra europeiska länder skyddas den vitkindade gåsen i Finland av naturvårdslagen. Ett strikt nationellt och internationellt skydd begränsar metoderna för att fördriva gässen och hantera skadorna. Detta har varit svårt för medborgarna och de skadelidande att förstå. De skadelidande har upplevt att man inte har lyssnat eller trott på deras åsikter om hur gås betena påverkar gårdarnas lönsamhet och deras välbefinnande. Dessutom har bekämpningen av skador från gäss saknat både testade kostnadseffektiva metoder att sjas bort dem och en helhetsinriktad långsiktig plan för hanteringen av skadorna som gässen orsakat.

Vad gjordes?

År 2019–2020 inledde Naturresursinstitutet forskning om lantbruksskador som orsakats av vitkindade gäss. Forskningen finansierades av jord- och skogsbruksministeriet. Därefter 2021–2023 finansierades forskningen av miljöministeriet. De närmaste samarbetspartnerna var NTM-centralen i Norra Karelen och Åbo universitet. Projekten har producerat natur- och samhällsvetenskaplig information, praktiska lösningar och strategirekommendationer för att mildra skadorna från gäss och hantera konflikten (Hiedanpää et al. 2023, Heim et al. 2022, Salo et al. 2021).

I projekten har man undersökt skadornas omfattning, kostnadseffektiva fördrivningsmetoder samt gässens beteende. Dessutom har man undersökt medborgarnas och särskilt de skadelidande lantbrukarnas åsikter och vilja att frivilligt upprätta gåsåkrar där gässen kan beta fritt. Lokalbefolkningen rekryterades för att observera gässens beteende och samla in forskningsdata. Projekten fokuserade på att ta fram vetenskaplig information och identifiera de sociala effekterna. Dessutom utvecklades kommunikationen aktivt i samarbete med NTM-centralerna i Norra Karelen och Egentliga Finland samt miljöministeriet.

Åtgärd 1: Kontinuerlig kontakt med de skadelidande och de lokala aktörerna

Konfliktsituationerna uppstår ofta på grund av att man upplever att man inte har möjlighet att påverka, vilket leder till ilska och frustration över tillståndsadministrationen. Vi identifierade denna situation även i denna forskning.

För att förstå situationen intervjuade vi lantbrukare som drabbats av de vitkindade gässens bete. Intervjuerna och mötena i de drabbade områdena skapade ett ömsesidigt förtroende för att man verkligen försökte hitta och skapa vetenskapligt baserade, praktiska lösningar på problemet. Samtidigt skapade vi ett nätverk av aktörer som gjorde det möjligt för oss att planera och genomföra fältprov på lantbrukarnas åkrar. En kontinuerlig växelverkan skapar ett förtroende för att man kommer att hitta praktiska lösningar. Under terrängsäsongen gjorde vi fältarbete varje dag och berättade om vår forskning för lokalbefolkningen när vi hade möjlighet. Det var viktigt att forskarna var på plats och kommunicerade med lokalbefolkningen.

Förutom intervjuer och möten var olika informella möten viktiga för att arbetet skulle lyckas. De ökade dialogen och förtroendet mellan forskarna, forskningsplatsen och intressenterna. Detta är också viktigt för forskningsinstitutets rykte och bild utåt.

Åtgärd 2: Kommunikationen

Innan våra projekt startades kom den information som medborgarna fick om vitkindade gäss från traditionella och sociala medier, och ofta var denna information mycket aggressivt hållen och förvrängd. I miljöministeriets projekt inrättades ett team som leddes av ministeriet och som ansvarade för den nationella kommunikationen med myndigheterna om vitkindade gäss. Gruppen samlade in ofta återkommande frågor och utarbetade tillsammans svar som baserade sig på vetenskaplig kunskap. Under de vitkindade gässens flyttning publicerade man pressmeddelanden varje vecka och rörelserna hos gässen som märkts med GPS-sändare gjordes tillgängliga för allmänheten på laji.fi-webbplatsen¹.

Tillsammans med styrgruppen ordnade vi möten och utflykter till skade- och testområdena. I samband med dessa fick lantbrukarna berätta om sina erfarenheter och eventuella missförhållanden som de hade observerat för representanter för ministerierna (MM och JSM) och tillståndsmyndigheterna (NTM-centralen i Egentliga Finland). Vi ordnade också presskonferenser i samband med projektmötena.

Åtgärd 3: Vetenskaplig information om förvaltningsmetoder

Innan forskningen inleddes hade de vitkindade gässen sjasats iväg med passiva metoder såsom ballonger eller fågelskrämmor som ser ut som rovfåglar. Forskningsresultaten visade att de passiva metoderna är ineffektiva. En effektivare metod är istället att med hjälp av avskräckningsmedel styra gässen till att söka föda på åkrar som är fredade för dem.

Gåsåkrarna och de relaterade fördrivningsåkrarna planerades i samråd med markägarna, och när fördrivningsmetoderna testades fick lokalbefolkningen delta i forskningen och insamlingen av data.

¹ Satellitfåglar | Laji.fi

Vad uppnåddes?

Samarbetet med lokalbefolkningen startade med några lantbrukare som var positiva till projektet. I takt med goda erfarenheter och personliga möten utökades samarbetet till tiotals personer. Bortsett från några få fall har responsen varit till och med mycket positiv och vårt arbete har lovordats av både lantbrukare och fågelskådare. Norra Karelen ornitologiska förening utsåg vårt projekt till årets fågelprestation 2022.

I början mötte media våra projekt med skepsis. På sociala medier blev till och med projektet och de lokalinwånare som rekryterats utsatta för hån. Med hjälp av våra resultat och det sätt på vilket de kommunicerades blev attityden mer saklig. Kommunikationsgruppens proaktiva vetenskapskommunikation och aktiva rapportering av resultat lämnade mindre utrymme för rykten.

Uppmuntrade av resultaten anlades tusentals hektar gåsåkrar (fredade åkrar och fördrivningsåkrar) i Norra Karelen 2023. Det är nu också möjligt att få stöd för verksamheten. Detta gör de skadelidande och lokalbefolkningen till aktiva aktörer i förebyggandet av skador som orsakas av gäss. Lantbrukarnas inställning till gåsåkrar som en del av problemlösningen har blivit mer positiv under projektets gång.

Insikter

- 1) En kontinuerlig, öppen och personlig dialog med intressenterna och särskilt med lokalbefolkningen, är den viktigaste delen av konfliktlösningen. Att lära känna varandra sänker tröskeln för samarbete, mildrar spänningar och bygger förtroende.
- 2) Man måste hitta de rätta nyckelpersonerna bland lokalbefolkningen som kan förverkliga målen.
- 3) Samverkan gör det lättare att förstå vetenskapliga metoder och resultat.
- 4) Kommunikationerna ska vara samordnade och väl underbyggda. I arbetet måste man kunna svara på frågor som ligger utanför ens egen expertis.
- 5) Förtroendet för forskning och forskningsbaserad information ökar när lokalbefolkningen får möjlighet att kommentera och erbjuda sin expertis som stöd för forskningen.

Bild 4. En kontinuerlig, öppen och personlig växelverkan med intressenter och särskilt med lokalbefolkningen är ett viktigt verktyg i konflikt hanteringen.

2.4. Saimenvikaren: Medborgarna stöder skyddet av Saimenvikaren och utvecklingen av fångstredskap som är vikarsäkra är till hjälp

Tuija Lankia, Ari Leskelä, Eija Pouta & Annika Tienhaara

Vad handlar det om?

Under första hälften av 1900-talet minskade Saimenvikarens bestånd på grund av jakt. Saimenvikaren blev fridlyst 1955. Även om Saimenvikarens bestånd har ökat hotas den fortfarande av flera faktorer, från fiske till klimatförändringen. Den tydligaste och mest långvariga konflikten när det gäller skyddet av Saimenvikaren är relaterad till fiskebegränsningarna. Begränsningarna förbjuder helt användningen av vissa fångstredskap som är särskilt farliga för vikaren och begränsar nätfisket i början av sommaren då vikarens kutar är särskilt benägna att fastna i näten.

I takt med att beståndet av vikare har vuxit och spridit sig till ett större område har också storleken på det begränsade området ökat. Fiskarna anser att begränsningarna till en viss del är överdrivna eller onödiga. Eftersom motiveringarna för begränsningarna är att vikarpopulationen är liten och hotad ifrågasätter kritikerna giltigheten i uppskattningen av beståndets storlek. På grund av en samtidig förändring i fiskbestånden och hur olika fiskarter värdesätts och begränsningarna har skärpts har acceptansen av fiskebegränsningarna har blivit negativare.

Arbetet med att skydda Saimenvikaren har mött motstånd och motsättningar (Peltonen & Sivonen 2022). Det centrala i konfliktlösningen anses vara samordnandet av olika perspektiv. Detta kan främjas genom att utveckla kunskapsunderlaget, förtydliga målen med skyddet och genom att använda konfliktlösning och konsensusbaserat beslutsfattande (Peltonen & Sivonen 2022).

Vad gjordes?

Man har försökt mildra konflikten genom att utveckla fångstredskap som är säkra för Saimenvikaren och genom att utreda allmänhetens attityder i projekten Saimaannorppa-LIFE (2013–2018) och Yhteinen Saimaannorppamme-LIFE (2020–2025).

Åtgärd 1: Utvecklingen av fångstredskap som är säkra för Saimenvikaren

I samarbete med flera intressenter utvecklade vi en vikarsäker ryssja för yrkesfiskarna. Yrkesfiskarna i området med Saimenvikare och deras intressenter deltog i utvecklingen ända från början. Syftet var inte bara att förbättra vikarens säkerhet utan också att utveckla fångstredskapets fiskekapacitet.

För närvarande utvecklas vikarsäkra fångstredskap för fritidsfiskare. Fångstredskapen är mindre, billigare och lättare att använda än motsvarande fångstredskap som utvecklats för kommersiellt fiske.

Kommunikationen om vikarsäkra fångstredskap för kommersiellt fiske sköttes i samarbete med fiskerigruppen i Östra Finland. Fiskarnas deltagande i utvecklandet av fångstredskapen var förmodligen det mest effektiva sättet att säkerställa att informationen spreds till yrkesfiskarna. Kommunikationen om fångstredskap för fritidsfiskare sköttes naturligt på olika fiskmarknader och andra evenemang samt i sociala medier.

Åtgärd 2: Enkät om attityder till, uppskattningen och skyddet av Saimenvikaren

Syftet med Naturresursinstitutets enkät var att kartlägga finländarnas åsikter och attityder till Saimenvikaren och skyddet av den. Undersökningsdata som samlades in år 2022 ger information om rekreationsanvändningen av Saimenområdet, uppskattningen av Saimenvikaren och uppfattningar om dess skydd. Respondenterna (1500 personer) bestod av ett representativt urval av finländare, med extra fokus på invånarna i Saimenområdet (över 500 personer).

I enkäten gjordes en utvärderingsundersökning för att fastställa olika befolkningsgruppers attityder till skydd. Med hjälp av utvärderingsundersökningens metoder kan man också definiera det monetära värdet av fördelarna med skyddet, varvid det kan jämföras med de finansiella kostnaderna. Uppskattningarna som utretts genom undersökningarna påverkar besluten om skydd och valet av metoder för genomförande.

Enkäten gav information om de olika befolkningsgrupper som har olika attityder till Saimenvikaren. Saimenvikaren ses som en symbol både för naturskyddet och Saimenområdet. Värdet av Saimenvikarens förekomst framhölls oftast av unga och högt utbildade personer som inte hade besökt Saimenområdet. Framför allt ansåg markägarna i området inte att förekomsten eller observationen av en vikare var lika viktig som övriga respondenter. Även om de som bor i området eller besöker det ansåg att Saimenvikaren är viktig, hade fyra procent av lokalbefolkningen negativa erfarenheter av Saimenvikaren.

Respondenterna var i stort sett positiva till att skyddsåtgärder vidtas för att öka Saimenvikarpopulationen. Med hjälp av olika skyddsscenarier undersökte enkäten respondenternas åsikter om utökandet av Saimenvikarpopulationen. Som skyddsåtgärder väckte förlängningen av nätfiskeförbudet och begränsningen av strandnära byggande olika åsikter mellan rekreationsanvändarna i området och andra finländare. Liksom andra finländare, var rekreationsanvändarna positiva till fler skyddsåtgärder, men de skulle nöja sig med mer måttliga åtgärder jämfört med andra finländare. Rekreationsanvändarna i området stödde också en måttligare ökning av Saimenvikaren än andra finländare. Men en måttlig utvidgning av förbudet mot motordrivna fordon på isen fick ett enhälligt stöd.

Vad uppnåddes?

Som ett resultat av utvecklingen av fångstredskap i Saimaannorppa-LIFE-projektet tilläts även fiske med bottenryssja i Saimenvikarens utbredningsområde (Statsrådet 2021). Förordningsändringen och införandet av bottenryssjor möjliggjorde kommersiellt fiske av gös och abborre även i områden och vid tidpunkter då nätfiske är förbjudet.

I takt med utvecklingen av fångstredskap har det blivit allt vanligare att yrkesfiskare fiskar med ryssjor. Både fångsterna av gös och abborre som fångats med ryssjor och antalet fiskare som använder dessa har ökat. Efter projektet har yrkesfiskarna fortsatt att utveckla fångstredskap som är säkra för Saimenvikaren. Medvetenheten om alternativa fångstredskap till nätfiske har också spridit sig till fritidsfiskare.

Antalet Saimenvikare som dör i fångstredskap har minskat, trots att man i takt med att populationen växer skulle kunna förvänta sig att antalet döda vikare i fångstredskap ökar. Utvecklingen och användningen av ryssjor minskar dödligheten i fångstredskap och i synnerhet de skador som skyddet har på fisket. Utöver utvecklingen av alternativa fångstredskap bidrar till exempel fiskebegränsningarna till att minska säldödligheten i fångstredskap.

Resultaten av enkäten kommunicerades i media. Resultaten är tillgängliga för planeringen av skyddsåtgärder och planering av strategier.

Insikter

Det finns mycket entusiasm och vilja att experimentera i utvecklingen av fångstredskap, men detta kan också vara kortvarigt om man inte uppnår några resultat.

Allmänhetens inställning till striktare skyddsåtgärder kan utredas med hjälp av en enkät.

En aktiv kommunikation om positiva attityder till naturskydd skapar förutsättningar för att stärka dem.

Med hjälp av utvärderingsundersökningens resultat kan man välja sättet på vilket förvaltningens linjedragningar och skyddsåtgärder genomförs.

2.5. Östersjösälarna: Sälarnas effekter på kustfisket minskas med hjälp av samutveckling

Pekka Salmi & Esa Lehtonen

Vad handlar det om?

Östersjösälarna, särskilt gråsäl, anses vara den som mest utmanar kustfisket och dess utveckling (Svels et al. 2019; 2022). Sälarna påverkar näringen på många sätt, bland annat genom att skada fångster och fångstredskap och genom att skrämja bort fisken. Många fiskare har reagerat på sälproblemen genom att byta fiskeområden, fiskarter, fångstmetoder eller genom att fokusera på förädling och direktförsäljning. En del har slutat fiska eftersom det inte längre har varit lönsamt.

För att mildra den komplexa konflikten i Östersjön krävs ett nära samarbete både lokalt och på olika nivåer inom fiskeri- och miljöförvaltningen (Salmi et al. 2022). Den tekniska utvecklingen som minskar sälskadorna har ansetts vara en acceptabel och rekommenderad hantlingsmetod.

Vad gjordes?

Åtgärd 1: Sältåliga fångstredskap

De skador som sälarna orsakar fångstredskapen och fångsterna har länge minskats genom att ändra konstruktionen och materialen i fångstredskapen som används i kustfisket i Finland. Särskilt ryssjorna kan ha en sådan konstruktion och vara gjorda av ett sådant material som gör det svårare för sälen att ta sig in i själva fångstanordningen för att spoliera fångsten (Salmi m.fl. 2022).

Naturresursinstitutet och det tidigare Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet har i samarbete med fiskare genomfört många forsknings- och utvecklingsprojekt för att förbättra ryssjornas säl-tålighet.

I Östersjön har det största tekniska genombrottet inom fångstredskap varit pontonryssjan som utvecklades i Sverige i slutet av 1990-talet. Den introducerades i Finland i början av 2000-talet för laxfiske vid kusten och dess användning spred sig snabbt nästan längs hela kusten. Pontonryssjan har därefter förbättrats på många sätt och man har byggt versioner för olika arter (bland annat sik, strömming och gös).

Åtgärd 2: Bortsjasande av sälar med avskräckande ljud

Det räcker inte med att göra själva fångstanordningen inuti ryssjan sältålig, fastän det har visat sig minska sälskadorna avsevärt. Det viktiga är att förhindra att sälarna kommer nära fångstredskapet. Sälskrämmor som baserar sig på undervattensljud har testats vid Finlands och Sveriges kust sedan början av 2000-talet. Under de senaste åren har Naturresursinstitutet testat en ny generation av skrämmor och resultaten har varit lovande även ur fiskarnas synvinkel (Lehtonen et al. 2022).

Fördelen med de moderna skrämmorna är att de avger ljud i perioder av olika längd och frekvens, med olika längd på pausen mellan dem. På så sätt förhindrar man att sälarna vänjer sig vid ljudskrämmorna. Anordningen kan användas både för fiske med ryssjor och nät. Under de senaste åren har det också funnits ett stort intresse för att minska sälskadorna genom att stänga av hela vattenområden för sälarna (Lehtonen et al. 2023, Suuronen et al. 2025). Då skulle man kunna fiska i dessa områden utan skador från sälarna.

Åtgärd 3: Samarbete med fiskare

Fiskare har en omfattande och långvarig erfarenhet av fångstplatserna i sitt område, fiskens beteende och dess ruttor samt lämpliga fiskemetoder och fisketekniker. För att projekten som stöder näringen ska vara framgångsrika har det varit viktigt att ta fram denna erfarenhet och information samt att kombinera den med forskningsdata, och det har krävt ett ömsesidigt förtroende. Den personliga interaktionen har varit särskilt viktig, då fiskaren har upplevt att forskningssamarbetet har varit jämlikt och haft ett gemensamt mål. De utvalda samarbetsfiskarna har under en lång tid arbetat med flera projekt.

I början av projekten anordnades möten där forskningsrepresentanterna och kustfiskarna diskuterade innehållet, målen och fördelarna med samarbetet. Planeringen av projekten har tagit hänsyn till fiskarnas åsikter om de ämnen som ska undersökas och bland annat detaljerna i utvecklingen av fångstredskap. På så sätt har fiskarna gjort projekten till sina egna. Samarbetsfiskarna har fått ta i bruk de sälskrämmor som tagits fram i innovationsprogrammet i fiskerinäringen och i gengäld har de fört bok över sina fångster, observationer samt sälskrämmornas effekter på fångsterna (Ruokonen & Keskinen 2023).

Det långvariga forskningssamarbetet som baserar sig på personlig interaktion med ett antal fiskare från olika delar av kusten har skapat ett funktionssätt som delvis är självstyrt. Fiskarna registrerar sina observationer, mäter fångsterna och rapporterar dem på överenskommet sätt. När projekten väl hade kommit i gång anordnade fiskarorganisationerna och Naturresursinstitutet evenemang där fiskare och forskare tillsammans utvärderade resultaten och metodernas lämplighet för olika fångstområden. Informationen om de nya metoder som utvecklats i

samarbete mellan Naturresursinstitutets forskare och fiskarna konstaterats vara bra och den har fått snabb spridning bland annat via sociala medier. Så kallade opinionsledare har spelat en central roll i förmedlingen av information, via dessa har fiskarna fått information om de tekniska innovationer som utvecklats tillsammans. Naturresursinstitutets omfattande kommunikation av resultaten vid olika evenemang har också spridit information om de nya möjligheterna.

Vad uppnåddes?

Utvecklingen av sältåliga fångstredskap har hjälpt många kustfiskare att fortsätta utöva sin näring. Det ökade investeringsstödet på 80 % som erbjuds kustfiskare gör det bland annat möjligt att ersätta pontonryssjor med nya, vilket ökar fångstkapaciteten jämfört med gamla utslitna ryssjor.

Sälskrämmorna är potentiella verktyg för att minska sälskadorna både inom fisket och fiskodlingen. Sälskrämmorna kan inte påverka antalet sälar, men de kan begränsa skadorna på lokal nivå i närheten av fångstredskapen. Laxfiskarnas erfarenheter av användningen av sälskrämmor vid laxfiske med ryssjor har varit uppmuntrande. En sälskrämma har minskat sälskadorna jämfört med en ryssja utan skrämma (Suuronen et al. 2024). Forskningen har också visat att sälarnas negativa upplevelser av skrämmen gör att de oftare håller sig borta från ryssjan (Lehtonen et al. 2022). Sälskrämmen har också gett lovande resultat även i älvmyrningar, bland annat när fisk som vandrar upp för att leka skyddas mot sälar (Veneranta et al. 2023).

Det nära samarbetet och interaktionen mellan Naturresursinstitutet och yrkesfiskare har syftat till att trygga fiskerinäringen, vilket har främjat utvecklingen av ett ömsesidigt förtroende och lärande. Fiskerinäringens administration har märkbart finansierat både utvecklingen av samarbetet med fiskare och deras investeringar i ny utrustning och nya metoder. Intrasserade samarbetsfiskare som vill utveckla och effektivisera sitt fiske kan också delta i forskningsprojekt under EU:s nya programperiod. Projekten har som mål att minska sälskadorna.

Det nära samarbetet mellan Naturresursinstitutet och näringsidkarna har skapat nya fungerande praktiska lösningar för att trygga näringens verksamhetsförutsättningar. De tekniska lindringsmetoderna har inte löst sälkonflikten, men de har ofta gjort det möjligt för kustfiskare att fortsätta sitt arbete. Det ökade förtroendet som har uppstått till följd av den konkreta och långvariga samverkan för att minska effekterna av sälar kommer också att stödja möjligheterna för och kvaliteten i Naturresursinstitutets forskning och datainsamling på ett bredare plan. När atmosfären av förtroende växer kan man smidigt använda lokal information i forskningen och forskningsresultatets praktiska betydelse och slutsatserna kan utvärderas i samarbete med fiskarna.

Konflikterna relaterade till fiske beror ofta inte enbart på olika målsättningar och värderingar, utan också på hurdant kunskapsunderlag som ligger till grund för beslut om förvaltningen av fisket och huruvida det kunskapsunderlag som använts anses vara tillräckligt och giltigt (Salmi & Setälä 2022). I sälkonflikten har man genom samutveckling kunnat använda fiskarnas tysta kunskap till förmån för näringen och forskningen. För att mildra konfliktsituationer behövs långsiktiga och breda samarbetsnätverk där forskare och andra representanter från Naturresursinstitutet deltar förutsättningslöst.

Insikter

- 1) Tack vare de tekniska lösningar som utvecklats i forskningen och samarbetet mellan fiskarna har man kunnat mildra sälkonflikten.
- 2) Fiskarnas tysta lokalkännedom kan med hjälp av samutveckling kombineras med forskningsdata och användas till förmån för näringen och forskningen.
- 3) Det förtroende som samutvecklingen och en balanserad växelverkan lett till stöder också forskningen och datainsamlingen i större utsträckning.
- 4) Att främja ett positivt konkret samarbete mellan användarna av naturresurser och forskningen kan vara ett viktigt sätt att minska onödigt misstro och överflödiga konflikter.

Bild 5. Samutveckling och en balanserad växelverkan är viktiga verktyg när man bygger upp förtroende och främjar samarbete.

2.6. Vargen: Kommunikationen stärker samarbetet inom viltförvaltningen

lina Ala-Kurikka & Madeleine Nyman

Vad handlar det om?

Vargen står i centrum för konflikter relaterade till kunskap, intressen och värderingar, där budbäraren får sin andel. Även en neutral och faktabaserad kommunikation kan väcka starka känslor och hetsiga kommentarer på sociala medier. En otydlig kommunikation orsakar lätt uppståndelse och påverkar en organisations rykte. Experter som syns i offentligheten blir till och med hotade.

Svårigheterna har påverkat kommunikationen från de myndigheter som ansvarar för förvaltningen av vargstammen och forskarna. Organisationerna är försiktiga i sin kommunikation om frågan och vill inte gärna ta ställning utanför sina egna ansvarsområden. Alla experter vågar inte visa sig offentligt på grund av de negativa diskussionerna.

Det är förståeligt att allmänheten kräver absolut öppenhet i den konfliktkänsliga frågan. Att producera information i lättbegriplig form kräver å andra sidan att man sammanfattar och beaktar flera perspektiv. De resurser som krävs för att kommunicera om vargen är inte alltid tillgängliga. Då är kommunikationen reaktiv och i stället för att vara proaktiv har man bara tid att släcka bränder.

Det finns ett stort behov av faktabaserad neutral information. I planen om förvaltning av vargstammen som publicerades 2019 (JSM 2019) ansågs utvecklingen av vargkommunikation vara en viktig åtgärd. Intressenterna betonade också vikten av kommunikation under uppdateringen av förvaltningsplanen.

Vad gjordes?

VargLIFE-projektet (www.susilife.fi, 2019–2025) genomfördes av fem organisationer i Finland. Naturresursinstitutet rekryterade en heltidsanställd kommunikatör för projektet. Partnererna (Naturresursinstitutet, Finlands viltcentral, Forststyrelsens Jakt- och fisketjänster, polisen i Östra Finland och Finlands naturskyddsförbunds Nylands distrikt) utarbetade en gemensam kommunikationsstrategi och gemensamma centrala budskap. Ett kommunikationsteam som bestod av representanter från varje partnerorganisation inrättades för projektet. Kommunikationsteamet kommenterade och godkände alla produkter som publiceras i projektet, förutom små och rutinmässiga uppdateringar i sociala medier.

Projektets kommunikation definierades som interaktiv och baserade sig på vetenskapliga fakta. Projektet satsade på en proaktiv och transparent informationsförmedling, dialog och samverkan. Kommunikationen fokuserades till aktiviteter i fältarbetet, till händelser och evenemang och till diskussionerna på nätet. Vargkommunikationens egna kanaler inkluderade den egna webbplatsen, sociala medier och nyhetsbrev. Dessutom använde projektet sig av partnerernas kanaler.

Åtgärd 1: Gränssnitten för dialogen med medborgarna

Vargfrågan väcker en intensiv diskussion både i media, på sociala medier och i riksdagens plenial. I centrum av tvisten står medborgaren och känner sig ensam med sin rädsla och oro.

Webbplatser eller sociala medier kan inte ersätta möten mellan människor där rädslor och oro kan ventileras. De allra viktigaste kommunikatorerna i projektet var fältpersonalen som dagligen mötte invånarna i vargreviren och de lokala aktörerna. Mötena var oftast sakliga. De svåraste situationerna var relaterade till fältkontroller av skador och förluster som vargen orsakat får och annan boskap, där man först måste bemöta de starka känslor som vargangreppet orsakat. Utmaningen för viltförvaltningen är bristen på närvarande fältpersonal i vargreviren. I projektet försökte man främja dialogen i reviren genom att skola in de lokala rovdjurskontaktpersonerna och stödja dem i sitt arbete att möta invånarna och deras problem.

Projektet testade även redskap för att främja dialogen med medborgarna. Vargdiskussionen på diskussionsforumet Suomi24 förde samman medborgare och experter från viltförvaltningen. Diskussionerna i de sociala medierna stöddes med hjälp av tydliga regler, och genom att moderera kommentarer, och före en dialog med följarna, samt genom att lyfta upp aktuella frågor till diskussion.

Åtgärd 2: Vargfrågorna samlas till en tjänstepunkt

VargLIFE-projektet utvecklade en gemensam tjänstepunkt för att svara på vargfrågor genom att använde sin breda kunskapsexpertis inom projektet. Frågorna kom in främst via e-post och sociala medier. En liten grupp experter samlades och tog fram ett gemensamt svar på frågan. An efter att projektets kommunikator koordinerat arbetet kunde hen så småningom självständigt utarbeta utkast till svar, som sedan kontrollerades av experterna. Teamet använde sej även vid behov av extern hjälp (till exempel från jord- och skogsbruksministeriet) för att utforma ett gemensamt svar. Svaren sammanställdes och sparades för senare bruk. Endast frågan gällande den stamvårdande jakten på varg exkluderades från de frågor som kunde behandlas, eftersom denna fråga inte ingick i projektet.

Åtgärd 3: Samordnad och gemensam kommunikation till viktiga målgrupper

VargLIFE-projektet identifierade de mest centrala intresse- och målgrupperna kring vargfrågan för att främja och trygga en gynnsam samverkan. De utvalda målgrupperna var riksdagsledamöterna, lärarna och eleverna i skolorna, och journalisterna och andra representanter för media. Syftet med samarbetet med intressegrupperna var att gemensamt producera och kanalisera information gällande varg. Tidigare har dessa intresseorganisationer kämpat mer eller mindre ensamma för att få ut varginformation till sina egna målgrupper.

Projektet samlade ihop information kring relevanta teman och producerade specialsydda informationspaket till varje målgrupp. Exempel på teman var DNA-forskning, jakt- och fiskeövervakning och skydd mot rovdjursangrepp i form av upprättandet av rovdjursstängsel. Olika evenemang organiserades för riksdagsledamöterna och journalisterna varje år med olika teman. Projektet utarbetade tillsammans ett informationspaket (De stora rovdjuren på spåret) till skolorna (för ÅK 3–6 och ÅK 7–9), och gjorde besök i skolorna runt om i landet under 6 år.

Vad uppnåddes?

Responsen på mötena med lokalbefolkningen i form av diskussioner och konkret stöd har varit positiv. Det goda arbetet har varit synligt till exempel i lokaltidningarnas artiklar, där de lokala har berättat om den hjälp de erhållit av projektet för att skydda husdjuren mot vargagrepp.

Partnerorganisationerna har lärt sig mycket av varandra och den ömsesidiga förståelsen och tilliten har ökat. Informationsutbytet sker idag fortgående och smidigt mellan aktörerna på olika nivåer, från lokal nivå till ministeriet. Kommunikationens "kundservice" eller gemensamma tjänstepunkt har visat sig vara ett effektivt och lyckat sätt att samverka över organisationsgränserna inom viltförvaltningen. Tydlighet och lättbegriplighet är viktiga delar i en framgångsrik kommunikation. Responsen på de mångsidiga och djupgående svaren på medborgarnas frågor har varit god. Den proaktiva dialogen och tjänstvilligheten har skapat ett ökat förtroende för projektet och därmed för organisationerna inom viltkoncernen.

Samarbete inom vargkommunikationen är ytterst viktig. Detta gäller särskilt i kriser där ett flertal ögon och perspektiv kan forma ett gemensamt budskap som ger slagkraft i hela samhället. Med hjälp av samverkan får varje aktör en mer omfattande syn på kommunikationsmiljön och kan därmed bättre förutse framtida diskussionsämnen. Informationsflödet kring varg ökade tydligt under projektets gång. Det har varit uppmuntrande för projektet att följa med hur journalister har vågat ta sej an ett så svårt ämne som vargfrågan och hur de har tagit en mer aktiv roll i spridningen av vargrelaterad information.

Insikter

- 1) Mötena med lokala invånare och aktörer är avgörande för att skapa förtroende.
- 2) I kommunikationen om ett svårt ämne bör man ta sig tid att redigera texten tillsammans.
- 3) En gemensam strategi och gemensamt definierade centrala budskap hjälper var och en att kommunicera konstruktivt.
- 4) I ett konfliktkänsligt ämne handlar kommunikation i huvudsak om dialog och lyssnande.

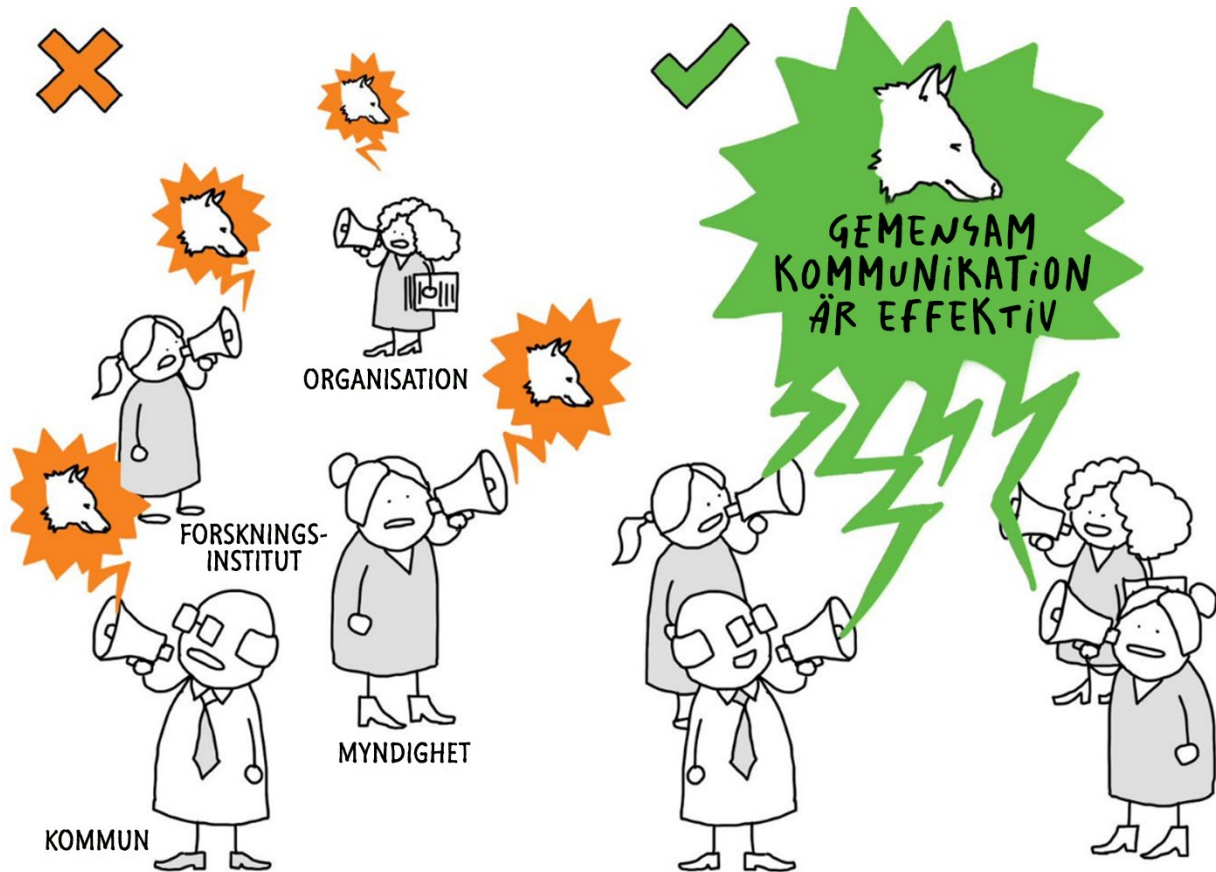

Bild 6. En samordnad kommunikation är ett effektivt konflikthanteringsverktyg för att mildra polarisering och bygga förtroende. Läget för konflikthantering mellan människor och vilt i Finland

2.7. Förvaltningsplaner som verktyg vid konflikthantering

Framgången i förvaltningen av konfliktkänsliga arter i Norden har jämförts i en färsk rapport som baserar sig på forskningslitteratur (Nilsson et al. 2023). Enligt rapporten är det viktigt att förstå förvaltningens mål och metoder samt de sociala engagemang och processer inom vilka målen och metoderna definieras och eftersträvas.

Rovdjuren och ett flertal övriga viltarter förvaltas med hjälp av förvaltningsplaner där det långsiktiga målet är att bibehålla en gynnsam bevarandestatus för varje art. Förvaltningsplanerna beskriver vetenskapligt baserade åtgärder och syftar till att samordna olika intressenters åsikter och mål. Förvaltningsplanerna bereds i Finland genom höranden av experter, enkäter, diskussioner med intressenter och regionala samråd. Finlands viltcentral utarbetar planerna under ledning av jord- och skogsbruksministeriet.

Utvecklingen av skogsrenstammen är ett exempel på en framgångsrik förvaltning, där man har gynnat utvecklingen av stammen genom en begränsad jakt och en fokusering av dispensererna på jakt av stora rovdjur till skogsrenarnas utbredningsområden. Skogsrenens utbredning har främjats genom att stödja den naturliga spridningen och genom inplantering i nya områden (JSM 2023, Hiedanpää & Pellikka 2017).

Förvaltningsplanerna har visat sig vara viktiga verktyg även för en långsiktig konflikthantering, men å andra sidan har de även lett ökade spänningar i vissa fall (Peltola et al. 2022). I dessa fall har själva viltförvaltningen ofta varit lyckad (dvs man har nått de gemensamt utstakade målen för populationsutvecklingen), men man har inte lyckats stävja den djupgående och ofta långvariga konflikten mellan olika grupperingar. Ett finländskt exempel på detta är den ökade förekomsten av skarv- och gråsälspopulationer, där man har försökt mildra de negativa effekterna med bland annat tekniska och ekonomiska medel samt genom att begränsa djurpopulationerna (beskrivs i kapitel 2, Söderkultalahti & Moilanen 2023, Hauhia et al. 2023). Säl och skarvstammarna har ökat markant under de senaste decennierna, men fiskenäringen lider fortsättningsvis av betydande skador orsakade av säl och skarv. Yrkesfiskarna är mycket besvikna på förvaltningen och på att de inte blir hörda i frågan.

Även externa samhällseliga och/eller internationella förändringar och fenomen kan förvärra eller mildra konflikter. Ett exempel från Finland gäller EUs förbud på handeln med sälprodukter, som inrättades år 2009 (EU 2009). I samma veva hade förvaltningsplanerna för Östersjö-sälarna tydligt markerat en vilja att främja utvecklingen och marknadsföringen av sälprodukter med syfte att mildra konflikten och öka samexistensen mellan människor och sälar (JSM 2007). De motstridiga nationella och internationella målen ledde till att förvaltningen av sälstammarnas utveckling var gynnsamma, men att konflikthanteringen misslyckades. Detta exempel visar på att det ibland kan vara svårt att uppnå de gemensamt uppsatta målen, som tagits fram enhälligt under beredningen av själva förvaltningsplanen (Nilsson et al. 2023).

I Finland och de övriga nordiska länderna har man försökt lösa konflikter främst med hjälp av verktyg för att lösa de praktiska problemen, och som ofta är riktade direkt mot konflikten med djuren. Problemen har identifierats, verktygen och tillvägagångssätten har i stor utsträckning tagits i bruk och situationen är till största delen under kontroll. Konflikterna mellan människorna existerar dock fortfarande och kan till och med öka eller fördjupas i takt med att djurpopulationerna växer. I dessa fall har inte alla problem och konflikter lösts, och olika parter och intressenters delaktighet i förvaltningsåtgärderna har uppfattats som svagt och förtroendet till förvaltningen lider (Peltola et al. 2022).

Viltförvaltningen av konfliktkänsliga arter har utvecklats avsevärt i Finland under det senaste decenniet, genom allt större satsningar på just konflikthanteringen mellan människor. Man har försökt förebygga och hantera konflikter genom att utveckla samverkan mellan parterna där det viktiga är att mötas, interagera, kommunicera, samt producera och utvärdera information tillsammans. Dessa åtgärder har syftat till att öka förtroendet och en gemensam förståelse för de bakomliggande orsakerna till konflikten, dess karaktär och möjliga lösningar. Ett exempel på verksamhet som kan mildra en konflikt mellan förvaltning, forskare och medborgare är rovdjurkontaktpersonernas nätverk av frivilliga personer som samlar in rovdjursobservationer, som sedan används som basmaterial för stamuppföljningen. Genom att delta i produktionen av data för stamuppföljningen kan medborgarna bygga upp ett gemensamt kunskapsunderlag som samtidigt ökar förtroendet för och acceptansen av viltförvaltningen.

I Finland är uppföljningen av viltpopulationernas utveckling och viltförvaltningen beroende av frivilliga aktörer. Uppföljningen av sjöfågel- och småviltstammarna bygger till exempel huvudsakligen på data som samlas in av frivilliga. Utmaningen är att upprätthålla de frivilligas långsiktiga engagemang och motivation för sina insatser. Exempelvis uppskattningen av rovdjursstammarnas storlek och myndigheternas arbete utifrån den insamlade informationen skulle påverkas allvarligt om cirka 2 500 frivilliga rovdjurkontaktpersoner skulle sluta

samarbeta. Varje år avsätts resurser för att upprätthålla, samordna och utveckla frivilligarbetet, men med nuvarande resurser kan inte alla önskemål tillgodoses. Viljan att ställa upp som frivillig kan också variera med samhällsförändringar, såsom förvaltningsbeslut om stora rovdjur och jaktförändringar kopplade till dem. Det är till exempel svårt att bedöma hur Högsta förvaltningsdomstolens senaste beslut om att upphäva dispensförfarandet för jakt av lodjur och björn påverkar frivilligarbetet med viltstammarna på kort och lång sikt (HFD:2023:99, HFD:2023:100, HFD:2022:48).

Finländarna litar i allmänhet på statsförvaltningen. Bristen på förtroende märks dock tydligt i de polariserade diskussionerna om viltförvaltningen både i media och på sociala medier. De ekonomiska och sociala effekterna av de ökande stammarna och spridningen av rovdjuren och Östersjösälarna ha lett till att en del av media och vanliga medborgare ifrågasätter förvaltningens mål för dessa arter (Huitu et al. 2023). Detta är synligt till exempel som en brist på engagemang av frivilliga inom forskningsprojekt och i stamuppföljningen, samt i extrema fall som en illegal verksamhet (tex illegalt dödande av rovdjur) eller som ett försök att skapa motstånd mot frivilligarbetet inom förvaltningen (polarisering). Bristen på förtroende kan bero på att de som representerar olika intressegrupper på en regional nivå är frustrerade över att deras deltagande i processen inte bidrar till ett resultat som ligger i linje med deras egna mål (Nilsson et al. 2023). Det kan vara svårt för lokalbefolkningen att acceptera nationella linjedragningar som ofta baserar sig på internationella avtal och bestämmelser, och som eventuellt strider mot den lokala definitionen av problem och den lokala viljan.

2.8. Främjandet av samexistensen mellan människor och vilt

I förvaltningen av konfliktkänsliga vilda djurstammar bör man utveckla verktyg som upplevs vara anpassningsbara, effektiva och rättvisa och som hjälper människan att anpassa sig till förändringar i samhället och miljön. Dessutom måste de verktyg som utvecklats sträva efter att främja uppnåendet av uppsatta mål. Bra verktyg innehåller också strukturer för samarbete och dialog, och accepteras och stöds av intressenterna. (Nilsson et al. 2023)

En framgångsrik och konkret konflikthantering beaktar åtminstone följande faktorer:

- 1) Skapa en gemensam lägesbild: Man samlar in vetenskapligt baserad information om läget, effekterna och människors åsikter, attityder, värderingar och behov.
- 2) Förebygga konflikter: Man utvecklar evidensbaserade praktiska metoder och redskap som övertygar medborgarna om att deras oro tas på allvar och att man lyssnar på dem.
- 3) Kommunikation: Spridningen av rykten och felaktig information bekämpas med vetenskapliga fakta om förvaltningsmetoder och deras effektivitet.
- 4) Samverkan: Man utvecklar och upprätthåller en kontinuerlig samverkan mellan forskare, förvaltning, intressenter och medborgare.

Effektiviteten i viltförvaltningen kan utvärderas utifrån hur målen uppnås, hur resurserna används, hur samverkan mellan myndigheterna fungerar samt hur intressegrupperna accepterar och litar på förvaltningen (Nilsson et al. 2023). Alla dessa faktorer påverkas också av en potentiell konflikt mellan människa och djur.

Viltförvaltningen av konfliktkänsliga arter kräver vanligtvis en bred expertis och ett nära samarbete mellan de organ som verkställer förvaltningen (Redpath et al. 2013). De verkställande organen spelar en nyckelroll när det gäller implementeringen, utvecklingen och

utvärderingen. Det är viktigt att de myndigheter som ansvarar för förvaltningen, de verkställande organen samt forsknings- och expertorganen förstår komplexiteten av de centrala frågorna i förvaltningsplanerna och dess utmaningar. Det finns ett stort behov av att utvärdera hur väl förvaltningen av konfliktkänsliga arter lyckas i Finland. Det finns även ett behov att utvärdera kompetensnivån av personalen som ansvarar för och genomför förvaltningen och konflikthanteringen. Det krävs en bred förståelse och färdigheter för att kunna identifiera och sköta konflikthanteringen och dess ekologiska, ekonomiska och sociala effekter.

I Finland har de organ som ansvarar för viltförvaltningen traditionellt baserat sitt arbete på naturvetenskap. Forskningsdata har varit relaterad till arternas ekologi, stammarnas storlek och förvaltningsplanernas önskade effekter. Det humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektivet har inte lyfts fram i samma utsträckning. Beslutsfattarna behöver mera tvärvetenskaplig, inkluderande forskning ger dem en djupare förståelse för och insikt i bakgrunderna, effekterna och de potentiella lösningarna på långvariga konflikter mellan människor och djur. En bredare förståelse för hur medborgarna och intressegrupperna påverkar samhälleliga förändringar kan också bidra till att skapa lösningar.

Naturresursinstitutets färdplan för viltforskning 2024–2030 (Huitu et al. 2023) beskriver att det behövs mer forskning om den internationella politikens effekter på vilt och de sociala förutsättningarna för en hållbar förvaltning av viltstammarna. Det behövs också vetenskapligt grundad information om konflikter kopplade till rovdjuren, klövdjuren och Östersjösälarna, särskilt när det gäller en djupgående förståelse för, hantering och lösning av dessa konflikter.

Viltförvaltningen kräver samarbete. De relevanta aktörerna i Finland är bland annat statliga myndigheter, medborgarorganisationer, lokalbefolkningen och intressegrupper. Samarbete ger medborgarna och medborgarorganisationerna en handlingsmöjlighet som stärker gemenskapen, ökar känslan av samhörighet och engagemanget för förvaltningen av en gemensam sak, samt stärker känslan av att kunna påverka saker som gäller en själv (Anheier et al. 2019). Samarbete minskar spänningarna mellan de som deltar i en verksamhet. Ett exempel på ett framgångsrikt samarbete mellan olika aktörer är lantbrukarnas, administratörernas och forskarnas verksamhet i ett projekt som utvecklade praktiska lösningar och strategiska råd för att mildra gåsskador och konflikthantering (se kapitel 2, Hiedanpää et al. 2023, Heim et al. 2022, Salo et al. 2021). I VargLIFE-projektet har också samarbetet intensifierats mellan fårskötarna och viltförvaltningen kring utvecklingen av nya verktyg för att förebygga skador.

Det finns god praxis för samarbete mellan myndigheter i Finland som är lämpliga i många olika situationer. Exempel på detta är samarbetet inom jakt- och fisketillsyn, storviltsassistans (SRVA) och samarbetet mellan NTM-centralerna och Finlands viltcentral när det gäller att stödja fårskötarna i förebyggandet av rovdjursskador. Ett nära samarbete upprätthåller dialogen, informationsutbytet och förståelsen för gemensamma mål. På lokal nivå finns det ännu utrymme för att förbättra samarbetet mellan myndigheter för att undvika dubbelarbete och för att spara resurser.

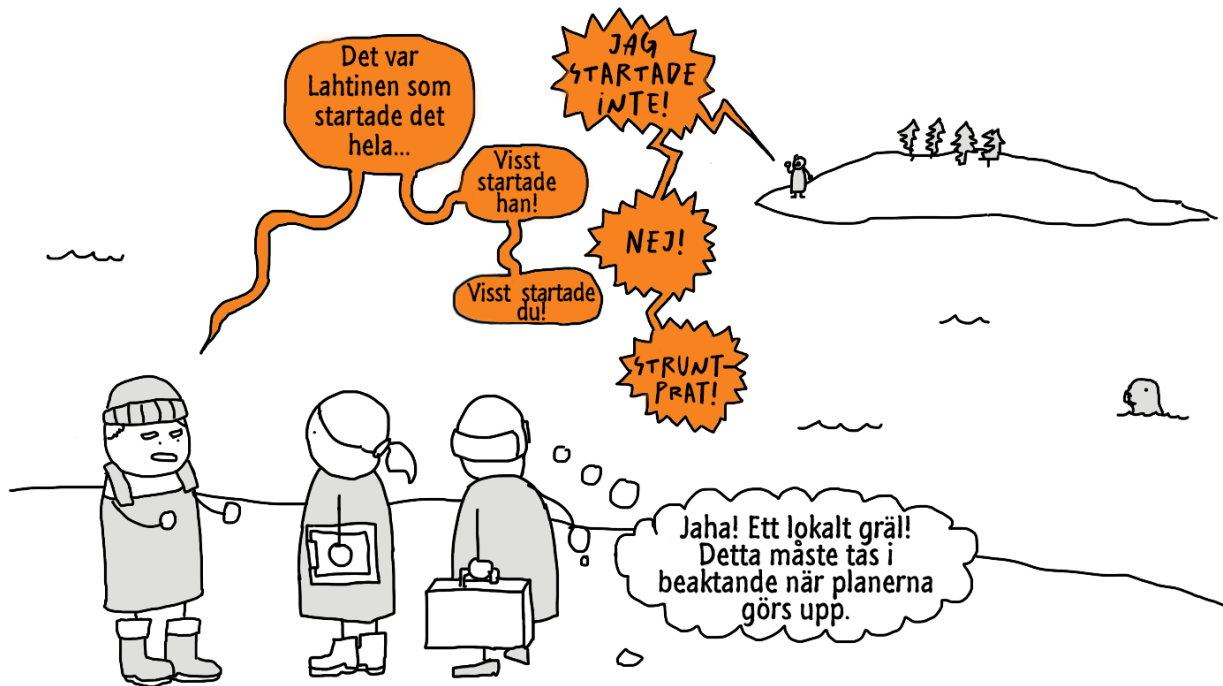

Bild 7. I hanteringen av en konflikt mellan människor och djur är det viktigt att förstå de behov och attityder som ligger till grund för konflikten och att söka verktyg för att lösa konflikter mellan olika grupperingar med hjälp av multidisciplinär och tvärvetenskaplig och inkluderande forskning.

Många projekt har visat att man bör föra samman förvaltningsorganisationer för att utveckla sektorsövergripande, samarbetsinriktade och tvärvetenskapliga tillvägagångssätt i syfte att öka kompetensen för konflikthantering. Dessa verktyg och processer skulle stöda personalen som ansvarar för att hantera konfliktsituationer. Personalen skulle få stöd genom ett ökat kamratstöd, nätverkande och dialog. Utvecklingen av ett nytt förfarande i denna fråga kunde inledas rundabordsdiskussioner där förvaltningsorganisationerna kunde diskutera och planera de åtgärder som behövs i en trygg miljö.

3. Slutsatser och förslag till utveckling

Konflikterna mellan människor och djur är svårfångade och utmanade problem som påverkar hela samhället (wicked problems). Den finländska forskningen och förvaltningen av vilda djur har hittills främst koncentrerat sig på växelverkan mellan människor och djurarter, som till exempel skador som djuren orsakar, även om rötterna till en konflikt ofta ligger i motstridigheter mellan olika grupper av människor. Omfattningen och intensiteten i konflikter mellan människor och djur varierar regionalt och över tid, och det krävs skräddarsydda tillvägagångssätt och verktyg för att hantera dem.

Forskningsdata som Naturresursinstitutet har tagit fram om arterna, deras livsmiljöer och effekterna på näringsgrenar har använts i hanteringen av olika konflikthelheter, för att öka den gemensamma förståelsen och lösa konkreta problem. I flera av exemplen i den här syntesrapporten har man använt inkluderande metoder som skräddarsyts just för situationen i fråga och samarbetat tillsammans med de olika parterna i konflikterna.

Konflikthanteringen har visat sig vara mer framgångsrik i de fall där man har tagit hänsyn till lokala åsikter och värderingar samt de historiska och kulturella bakgrunderna. En kontinuerlig, öppen och personlig dialog med intressegrupper och särskilt lokalbefolkningen är en mycket viktig del av konflikthanteringen. En framgångsrik kommunikation och samverkan bygger på öppenhet, förtroende och en effektiv samordning. Medborgarnas och intressenternas delaktighet har också varit till nytta för forskningen. I bästa fall har relationen av förtroende och samarbete fortsatt i årtionden.

Naturresursinstitutets forsknings- och utvecklingsarbete har identifierat god praxis och utvecklat nya innovativa metoder. Man har gett rekommendationer för att främja samarbete, samordna aktiviteter, utveckla praxisen för allmänhetens observationer (citizen science) och samutveckling av lösningar.

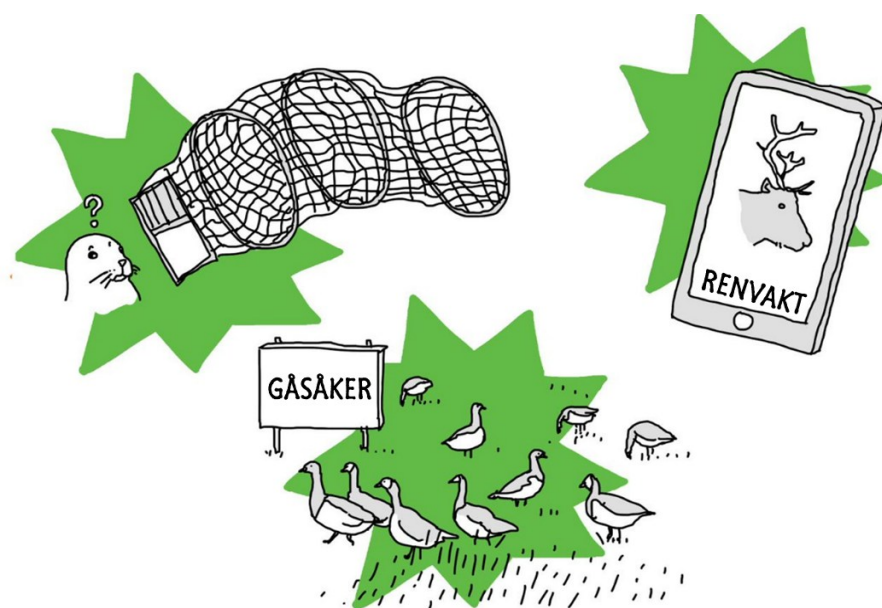

Bild 8. Med hjälp av ett transparent och interaktivt forsknings- och utvecklingsarbete har Naturresursinstitutet tagit fram rekommendationer och bästa praxis samt utvecklat innovativa nya metoder, såsom fördrivning av sälar med hjälp av sälskrämmor, Renvaktartjänsten och förvaltningskonceptet med gåsåkrar.

Beslutsfattarna, myndigheterna, forskarna, representanterna för media, näringsidkarna, medborgarorganisationerna och medborgarna utgör ett nätverk av aktörer inom området konflikter mellan människor och djur. Det är viktigt att erbjuda varje grupp tillräckligt med information om bakgrunden till problemen, förvaltningsramen, politiska lösningar såsom incitament och forskningsbaserade modeller och verktyg för främjandet av samexistens. Naturresursinstitutet har publicerat sammanfattningar av de förvaltningsåtgärder som använts och som kan användas för att mildra konflikter mellan människor och djur till exempel inom områden som fiske och jordbruk (konflikten mellan sälen och fiske (Salmi et al. 2022), konflikten mellan skarven och fiske (Salmi et al. 2023), gåsåkrarna (Forsman et al. 2024)).

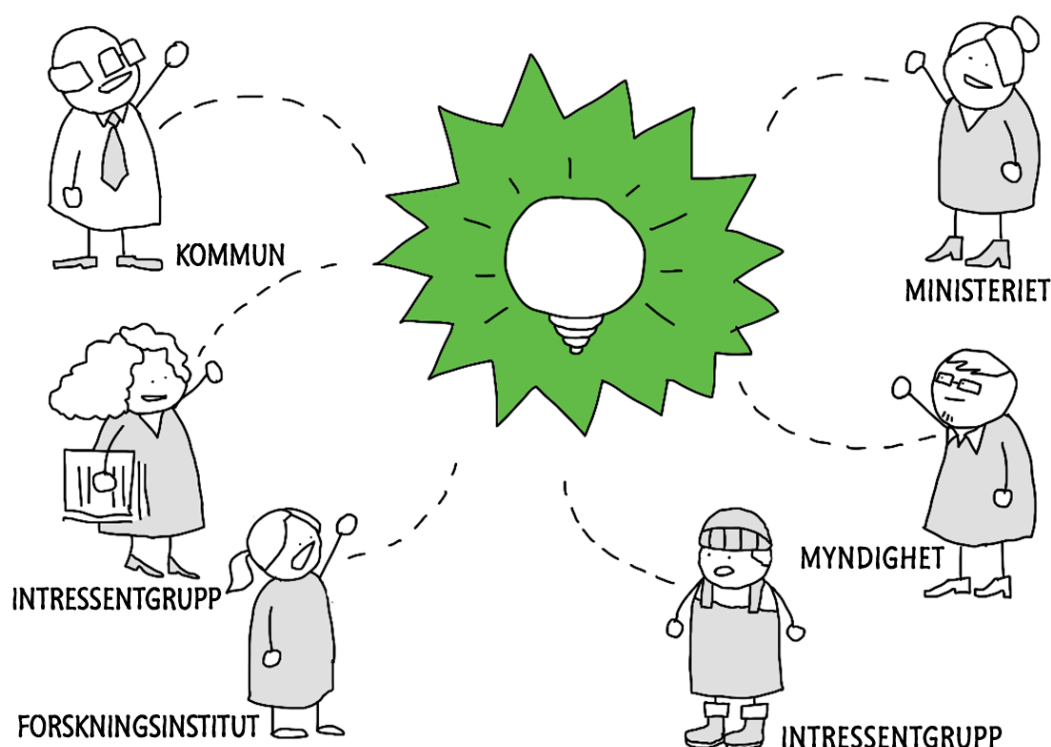

Bild 9. Genom en öppen dialog mellan forskare, administrationen och medborgarna och en gemensamt framtagen information kan man stärka kunskapsunderlaget och förtroendet samt förebygga kunskapskonflikter.

Genom en öppen dialog mellan forskare, administrationen och medborgarna och en gemensamt framtagen information kan man stärka kunskapsunderlaget och förtroendet samt förebygga kunskapskonflikter.

Eventuella misslyckanden i konflikthanteringen skapar sannolikt misstro mot de ansvariga myndigheterna. Bristen på förtroende mellan medborgarna, intresseorganisationerna, naturskyddet och naturresurssektorerna (skogsbruk, livsmedel, vilt och fiske) är typisk för konflikterna mellan människor och djur. En god konflikthantering kräver någon form av lämpligt samarbete och en aktiv, respektfull och lyhörd dialog med den andra parten. Personalen som arbetar med konflikter mellan människor och djur står ofta ensamma inför en mycket utmanande uppgift. De skulle behöva ett nätverk av kamratstöd där de skulle kunna dela med sig av sina erfarenheter och öka förståelsen och kunskapen för de bakomliggande problemen. Dessutom behövs en inkluderande multidisciplinär och tvärvetenskaplig forskning för att öka förståelsen för bakgrunden till konflikterna och för att utveckla nya verktyg för att hantera dem.

Även om förvaltningen av konfliktkänsliga vilda djur i många fall har lyckats bra, särskilt när det gäller att lösa konkreta problem, har man för många arter misslyckats med att uppfylla gemensamt överenskomna mål. Detta har främst berott på motstridiga värderingar och behov hos de olika parterna, men också på de förändringar som skett i samhället. Detta beror ofta på en brist på transparens från förvaltningen som har lett till en brist på förtroende och acceptans bland befolkningen. Vid konflikthantering lönar det sig inte att försöka förena parternas olika mål, utan snarare att omdefiniera dem tillsammans till något som alla kan enas kring.

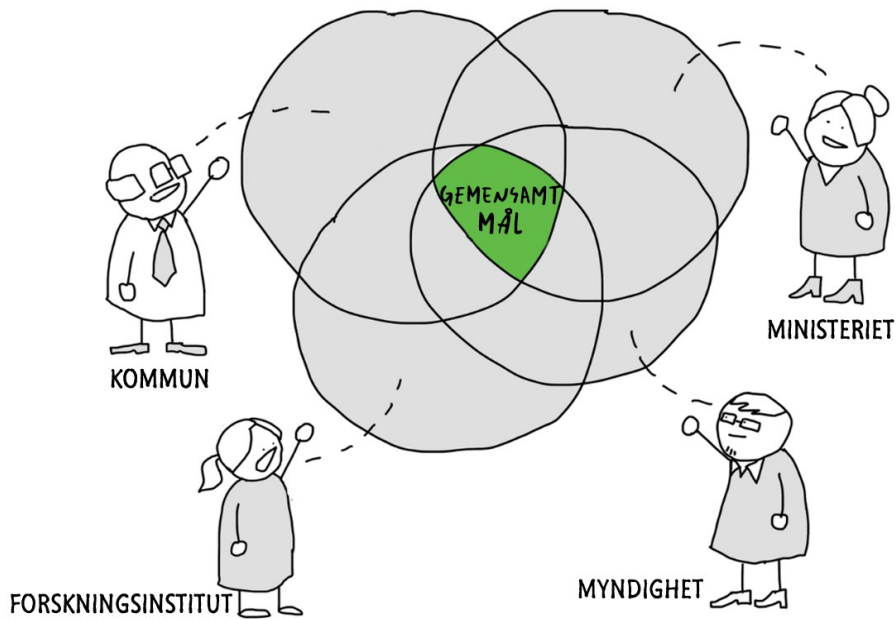

Bild 10. De aktörer som sköter förvaltningen och konflikthanteringen av konfliktkänsliga arter behöver stöd och ett nätverk av kamrattstöd för att främja dialogen och samarbetet.

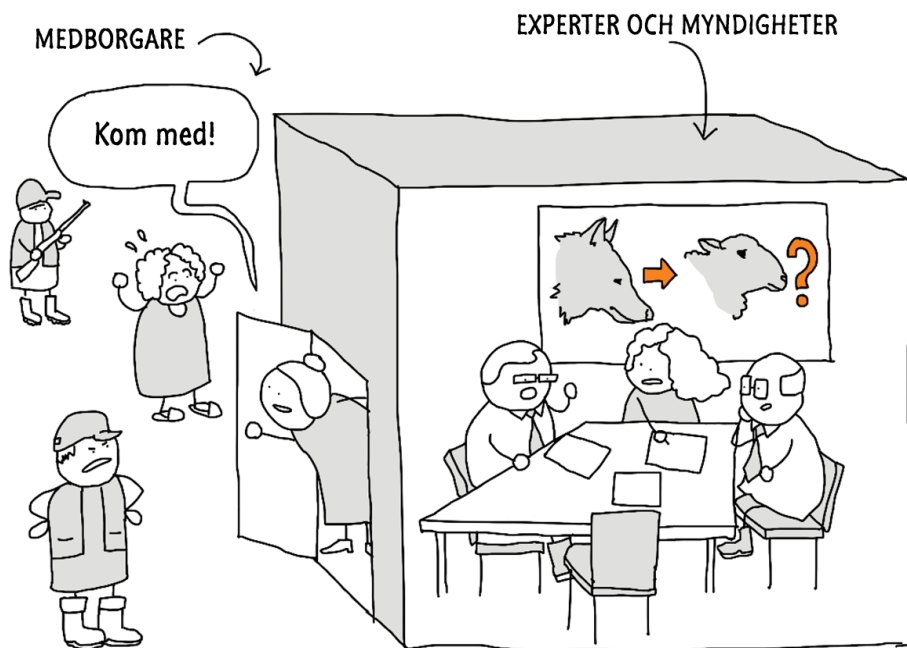

Bild 11. Dialogen mellan myndigheterna och civilsamhället bör utvecklas och främjas för att hitta en gemensam vilja att gå vidare.

I kärnan av konflikterna mellan människor och vilt är det vanligtvis fråga om utdragna tvister mellan människor. Det är därför viktigt att i framtiden integrera humanistiska och samhällsvetenskapliga förhållningssätt i konfliktlösningssprocesserna. Här presenteras förslag gällande utvecklandet av forskningsmål och -åtgärder:

1. **Mer forskning kring konfliktkänsliga arters inverkan på ekosystemet, naturresurserna och de mänskliga aktiviteterna.** Djurarternas antal och mångfald förändras kontinuerligt och arternas spridning kan väcka en oro när det gäller säkerhet, ekonomiska förluster, minskade rekreativvärden och biologisk mångfald. Stammarnas tillväxt och utbredning kan leda till ökade konflikter. Konflikterna grundar sig ofta på bristfällig kunskap om djurens beteende och deras inverkan på människor, näringar och ekosystem. Växelverkan mellan arterna bör också undersökas.
2. **Mer inkluderande, multidisciplinär och tvärvetenskaplig forskning.** De humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiven är särskilt viktiga för att lyfta fram och förstå konflikterna mellan människor och för att utveckla nya verktyg. Integrerande modellering bör utvecklas och socioekonomiska perspektiv bör kopplas till den ekologiska modelleringen. En ökad dialog mellan forskarna, administrationen och medborgarna förenar den tysta lokala kunskapen med forskningsdata. Ett starkare kunskapsunderlag och förtroende förbygger kunskapskonflikter.
3. **Kunskaperna och kompetensen hos forskarna, beslutsfattarna, de verkställande organen och intressegrupperna höjs** genom att utveckla och ordna tvärvetenskaplig utbildning samt genom att skapa trygga verksamhetsmiljöer för att testa nya metoder. Medborgarforskningens positiva betydelse för medborgarna möjliggörs som en del av förvaltningsplanerna.
4. **Kamratstödet för dem som arbetar med konflikthanteringen ökas.** Ett nätverk av kamratstöd ökar dialogen, en gemensam förståelse för värderingar och behov samt främjar utvecklingen av nya redskap och metoder. Beslutsfattare, myndigheter och andra yrkesverksamma samt forskare från olika sektorer och discipliner bjuds in till nätverket.
5. **Dialogen mellan myndigheter och civilsamhället utvecklas** genom att flytta fokus från djur till människor i konflikthanteringen, och genom att öppna diskussionen om ramarna för konflikthanteringen och om möjligheterna att främja gemensamma strävanden och utvecklingsförslag för att förbättra dialogen.
6. **Utvärderingen av konflikthanteringen utvecklas och forskningen kring konfliktlösning ökas.** Genomförandet av förvaltningspolitiken bör regelbundet följas upp och dess effektivitet, ändamålsenlighet och inverkan på samhället bör systematiskt utvärderas. För att uppnå detta måste lämpliga indikatorer tas fram. Det behövs också mera forskningsbaserad information kring konfliktlösning som kunde appliceras på konflikterna mellan människor och vilda djur.

Tack

Vi tackar alla som kommenterat rapportens manuskript för deras värdefulla kommentarer och observationer. Vi tackar även finansörerna och partnererna till de projekt som presenteras i rapporten. Rapporten producerades delvis av VargLIFE-projektet, som fick finansiering från Europeiska unionens LIFE-program (LIFE BOREALWOLF, LIFE18 NAT/FI/000394).

4. Referenser

- Alford, J. & Head, B. 2017. Wicked and less wicked problems: a typology and a contingency framework. *Policy and Society* 36: 397–413.
- Anheier, H., Lang, M. & Toepler, S. 2019. Civil society in times of change: shrinking, changing and expanding spaces and the need for new regulatory approaches. *Economics* 13: 1–27.
- Auvinen, A.-P., Kemppainen, E., Jäppinen, J.-P., Heliölä, J., Holmala, K., Jantunen, J., Koljonen, M.-L., Kolström, T., Lumiaro, R., Punntila, P., Venesjärvi, R. & Ahlroth, P. Suomen biodiversiteettistrategian ja toimintaohjelman 2012–2020 toteutuksen ja vaikutusten arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020: 36. 337 s.
- Ahtikoski, A., Nikula, A., Nivala, V. & Haikarainen, S. 2023. Cost-efficient forest management for safeguarding Siberian flying squirrel (*Pteromys volans*) habitats in Central Finland. *Scandinavian Journal of Forest Research* 38: 197–207.
- Eriksson, L., Johansson, M., Månsson, J., Sandström, C., Liljebäck, N. & ElMBER, J. Novel insights into the cognitive, emotional, and experiential dimensions of stakeholder acceptance of wildlife management. *Scientific Reports* 14: 29479.
- Euroopan unioni (EU) 2009. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1007/2009. Asetus hyljetuotteiden kaupasta 16.9.2009. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32009R1007>
- Forsman, J., Jokinen, M., Heikkinen, J., Hiedanpää, J., Juutinen, A., Laaksonen, T., Laurila, M., Liu, X., Piha, M., Pellikka, J., Salo, M., Seimola, T., Seltmann, M., Store, R. & Ylitalo, A.-K. 2024. Hanhipellot ihmisten ja hanhien välisen ristiriidan lievittäjänä. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 12/2024. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 57 s.
- Haila, Y., Kousis, M., Jokinen, A., Nygren, N. & Psarikidou K. 2007. Luottamuksen rakentaminen kansalaisten osallistumisen kautta: oppiminen konflikteista Habitats-direktiivin toteuttamisen yhteydessä. PAGANINI-työpaketti 4. Osallistava hallinto ja institutionaalinen innovaatio.
- Hanski, I.K. 1998. Home ranges and habitat use in the declining flying squirrel *Pteromys volans* in managed forests. *Wildlife Biology* 4: 33–46.
- Hauhia, V., Niukko, J. & Kankainen, M. 2023. Riistakameraseuranta kalankasvatustiluksilla Saaristomerellä: Merimetson (*Phalacrocorax carbo*) ja harmaahaikaran (*Ardea cinerea*) seurantatarkoitukseen. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 32/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 41 s.
- Heim, W., Piironen, A., Heim, R.J., Piha, M., Seimola, T., Forsman, J.T. & Laaksonen, T. 2022. Effects of multiple targeted repelling measures on the behaviour of individually tracked birds in an area of increasing human–wildlife conflict. *Journal of Applied Ecology* 59: 3027–3037.

- Holma, M., Lindroos, M. & Oinonen, S. 2014. The economics of conflicting interests: Northern Baltic salmon fishery adaptation to gray seal abundance. *Natural Resource Modeling* 27(3): 275–29.
- Hiedanpää, J. & Pellikka, J. 2017. Metsäpeuran palautusistutuksen sosiaalisten vaikutusten arviointi Seitsemisen kansallispuistossa ja lähiympäristössä. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 34/2017. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 20 s.
- Hiedanpää, J., Salo, M., Jokinen, M., Pellikka, J., Store, R., Laaksonen, T., Pirinen, M., Wieland, H., Piironen, A., Mikander, N., Lohilahti, H. & Forsman, J.T. 2023. Amidst the flyway: Co-designing accommodation fields for the barnacle goose in south-eastern Finland. *Geography, Planning and Tourism* 2023: 367–383. Edward Elgar.
- Hiedanpää, J., Rasmus, S., Kontio, P., Landauer, M., Jokinen, M., Oinonen, K., Naskali, A., Haveri-Heikkilä, J. & Kumpula, J. 2020. Poron paikka Kuusamossa: poronhoidon, asutuksen, lomarakentamisen ja maatalouden väliset ristiriidat ratkaisuihin. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 87/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 47 s.
- Hiedanpää, J. & Ratamäki, O. (toim.) 2015. Suden kanssa. Lapin yliopistokustannus. 302 s.
- Huitu, O., Forsman, J., Helle, I., Herrero, A., Matala, J., Melin, M., Nyman, M., Pekkarinen, A. & Venesjärvi, R. 2023. Luonnonvarakeskuksen riistantutkimuksen tiekartta 2024–2030. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 82/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 40 s.
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) 2023. IUCN SSC guidelines on human-wildlife conflict and coexistence, 1. painos. IUCN, Gland, Sveitsi. 243 s.
- Juutinen, A., Ilvonen, S., Haltia, E., Kangas, K.M., Pellikka, J.P., Rana, P. & Tolvanen, A. 2023. Citizens attitudes toward the protection of flying squirrels in urban areas. *Ecology and Society* 28(4): 19.
- KHO:2023:99. Ennakkopäätös, Korkein hallinto-oikeus 30.11.2023. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1698309665993.html>
- KHO:2023:100. Ennakkopäätös, Korkein hallinto-oikeus 30.11.2023. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1698314222998.html>
- KHO:2022:48. Ennakkopäätös, Korkein hallinto-oikeus 12.4.2022. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1649324951374.html>
- Klenke, R.A., Ring, I., Kranz, A., Jepsen, N., Rauschmayer, F. & Henle, K. (toim.) 2013. Human -wildlife conflicts in Europe: Fisheries and fish-eating vertebrates as a model case. Springer. 347 s.
- Korhonen, K.T., Ihalainen, A., Miina, J., Saksa, T. & Viiri, H. 2010. Metsänuudistamisen tila Suomessa VMI10:n aineistojen perusteella. *Metsätieteen aikakauskirja* 4/2010: 425–478.

- Lehtonen, E., Lehmonen, R., Kostensalo, J., Kurkilahti, M. & Suuronen, P. 2022. Feasibility and effectiveness of seal deterrents in coastal trap-net fishing – development of a novel portable deterrent. *Fisheries Research* Vol 252.
- Lehtonen, E., Lehmonen, R. & Suuronen, P. 2023. Potential of creating seal-free fishing areas with seal deterrents. *Fisheries Research* Vol 264.
- Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) 2023. Metsäpeurakannan hoitosuunnitelma Suomen metsäpeurakannan hoidon ja suojelun toimenpiteet ja tavoitteet. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2023:21.
- Maa- ja metsätalousministeriö (MMM). 2019. Suomen susikannan hoitosuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:24.
- Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) 2007. Itämeren hyljekantojen hoitosuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 4/2017.
- Matala, J., Nikula, A., Pellikka, J., Aikio, S., Forsman, J., Henttonen, H., Holmala, K., Huitu, O., Jauni, M., Kojola, I., Melin, M., Paasivaara, A. & Pusenius, J. 2021. Hirvieläinten vaikutuksia yhteiskuntaan, elinkeinoihin ja ekosysteemiin. *Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus* 38/2021. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 142 s.
- Mönkkönen, M., Reunanen, P., Nikula, A., Inkeröinen, J. & Forsman, J. 1997. Landscape characteristics associated with the occurrence of the flying squirrel *Pteromys volans* in old-growth forests of northern Finland. *Ecography* 20: 634–642.
- Mäkeläinen, S., Schrader, M. & Hanski, I.K. 2015. Factors explaining the occurrence of the Siberian flying squirrel in urban forest landscape. *Urban Ecosystems* 18: 223–238.
- Niemi, M., Pellikka, J. & Hiedanpää, J. 2014. Metsästyskoirien suojaaminen susilta. RKT:n työraportteja 49/2014.
- Niemi, M. 2016. Animal-vehicle collisions: from knowledge to mitigation. *Dissertationes Forestales* 213. Helsingin yliopisto, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Metsätieteiden laitos. 35 s.
- Nilsson, J., Sandström, A. & Sandström, C. 2023. Adaptiva, effektiva och legitima förvaltningsystem? En syntes av aktuell forskning om viltförvaltningen i Fennoskandia. *Naturvårdsverket, Rapport 7118*. 58 s.
- Nygren, N. & Peltola, T. 2020. Surprise, Surprise – A Flying Squirrel! Learning to Protect the Unexpected. *Conservation and Society* 18: 378–386.
- Peltola, T., Arpin, I., Leino, J., Peltonen, L., Ratamäki, O. & Salmi, P. 2022. Management plans as resources in conservation conflicts. *Environmental Policy and Governance* 33: 206–2018.
- Peltonen, L. & Sivonen, M. 2022. Kalastuksen ja saimaannorpan suojelun yhteensovittaminen Haasteet ja kehittämistarpeet. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2022:18.
- Peltonen, L. & Kangasosa, J. 2009. Konfliktien kartoitus suunnittelun apuvälineenä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 47: 88–97.

- Ratamäki, O. 2009. Yhteiskunnallinen kestävyys ja hallinta suomalaisessa susipolitiikassa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto. 173 s.
- Redpath, S., Young, J., Evely, A., Adams, W., Sutherland, W., Whitehouse, A., Amar, A., Lambert, R., Linnel, J., Watt, A. & Gutiérrez, R. Understanding and managing conservation conflicts. *Trends in Ecology & Evolution* 28: 100–109.
- Ruokonen, T. & Keskinen, T. (toim.) 2023. Tutkimuksen ja kalastajien kumppanuusohjelma: Kalatalouden innovaatio-ohjelman loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 72/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 11 s.
- Sairinen, R. 2002. Environmental governmentality as a basis for regulatory reform: The adaptation of new policy instruments in Finland. Teoksessa Mol, A. & Buttel, F. (toim.). *The Environmental State Under Pressure (Research in Social Problems and Public Policy, Vol. 10)*. Emerald Group Publishing Limited. Leeds. ss. 85–103.
- Salmi, P. & Setälä, J. 2022. Kestävyttä edistävä päätöksenteko vaatii monipuolista tietoa. Julkaisussa: Vehmasto, E., Salo, M. & Soini, K. (toim.). *Kestävyden kehykset – Luonnonvaratutkimus kestävyysmuutoksessa*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 74/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. s. 82–85.
- Salmi, P., Suuronen, P., Svells, K., Lehtonen, E. & Veneranta, L. 2022. Hylkeiden ja kalatalouden välisten konfliktien lieventämiskeinot. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 81/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 51 s.
- Salmi, P., Pellikka, J., Veneranta, L., Svells, K. & Lehtonen, E. 2023. Merimetson ja kalatalouden välisten konfliktien lieventämiskeinot. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 79/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 68 s.
- Salo, M., Seimola, T., Pirinen, M., Laaksonen, T., Hiedanpää, J., Piironen, A., Jokinen, M. & Forsman, J.T. 2021. Arktiset valkuposkihanhet ja maatalousvahingot – löytyykö ratkaisu hanhipelloista? *Linnut – vuosikirja 2021*. BirdLife Suomi. s. 152–161.
- Suuronen, P., Lehtonen, E., Lehmonen, R., Hopkins, J. & Helminen, J. 2024. Hyljekarkottimet kalastuksessa: mahdollisuudet ja soveltuvuus hylkeiden kalastukselle aiheuttamien vahinkojen torjunnassa. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 16/24. Helsinki. 68 s.
- Suuronen, P., Lehtonen, E., Lehmonen, R., Helminen, J. & Hopkins, J. 2025. New ways to use seal deterrents to protect fisheries. *Natural resources and bioeconomy studies* 21/2025. Helsinki. 19 p.
- Svells, K., Salmi, P., Mellanoura, J. & Niukko, J. 2019. The impacts of seals and cormorants experienced by Baltic Sea commercial fishers. *Natural resources and bioeconomy studies* 77/2019. Natural Resources Institute Finland, Helsinki. 50 p.
- Svells, K., Salmi, P., Suuronen, P., Coelho, N.F., Waldo, Å., Königson, S., Lunneryd, S., Eriksson, V., Vetemaa, M., Lehtonen, E., Dyrendom Graugaard, N. & Johansson, M. 2022. Mitigating a social conflict between seal, conservation and fisheries in the Baltic Sea: multilevel and synergistic approaches. *The Nordic Council of Ministers. TemaNord* 2022:569. 64 p.

Söderkultalahti, P. & Moilanen, P. 2023. Hylkeiden kalankasvatukselle aiheuttamat vahingot vuonna 2022. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 105/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 13 s.

Valtioneuvosto. 2021. Valtioneuvoston asetus eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla vuosina 2021–2026 6.5.2021. https://mmm.fi/documents/1410837/1789418/Asetus_Saimaan_kalastusrajoituksista_2021.pdf/d1b638e0-7903-8a2b-db2c-f8691f29cf0a/Asetus_Saimaan_kalastusrajoituksista_2021.pdf?t=1620289447721

Veneranta, L., Lehtonen, E., Lehtonen, T. & Suuronen, P. 2023. Hyljekarkotin vaellussiian mädinhankinnan suojaamisessa lijoella. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 88/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 43 s.

Virtanen, E. & Moilanen, A. 2023. High focus on threatened species and habitats may undermine biodiversity conservation: Evidence from the northern Baltic Sea. Diversity and Distributions 29(8): 979–985.

Vi finns på webben

luke.fi

Naturresursinstitutet (Luke), Ladugårdsbågen 9, 00790 Helsingfors